

Plodi ustavne dobe.

Leta 1848 in 1849 so se v nemali tudi v Avstriji za svobodo, in Slovani so verovali, da drugi narodi ne želé samo za se, ampak tudi za Slovane jednake svobode. Slovani so šli torej takisto v boj za svobodo, nadejajoč se, da napoči boljša doba tudi za nje. Navduševali so se za ustavno življenje, in slovanski voditelji so bili prvi zagovorniki tudi ustave. Odkritosrečno so privoščili vsakemu narodu popolno svobodo in enakopravnost, misleč, da, kar želé oni drugim, tudi poslednji ne bodo prekračevali njim.

Tedanja vlada se je odločno izrekla za enakopravnost ne samo državljanov v pojedinosti, ampak tudi vsakega naroda posebe. Bachova diktatura začela je takoj vstvarjati, oziroma zopet oživljati in utrjevati politiške oblike v zmislu narodne enakopravnosti, in prirejenih je bilo že srečno nekaj narodnih avtonomij v vstočni polovici našega cesarstva.

Ali nastopila je druga doba; za oktoberskim diplomom sledil je februarški patent in Schmerlingova vlada je vstvarila med drugim oblike in volilne rede, ki spominjajo na vse drugo, nego na narodno enakopravnost ali narodno avtonomijo. Te tvorbe so se ohranile do današnjega dne po bistvu in obliki v pojedinih deželah. L. 1867. se je potrdila oblika ustave, ki ima še dandanes veljavo. Ta ustava se je vstvarila brez sodelovanja Slovanov, in kakor trdé, proti njim. Že tvorbe Schmerlingove vlade pa so vstvarile skeptično mišljenje v Slovanih, in ustava od l. 1867. ni mogla porušiti zasajenega skepticizma. To vidimo sosebno na češkem narodu, ki je malone dve desetletji držal se pasivne politike. Čehi so kazali s svojim vedenjem, da ne zaupajo novi ustavi ali prav za prav onim, ki so sodelovali pri njej, da bi jo hoteli odkrito tudi izvršiti.

Konečno so vendar Čehi in druge Slovane zvalili v državni zbor, češ, da imajo v ustavi zagotovljeno vse, česar potrebuje vsak narod v podstavo za ohranjenje in gojenje svoje narodnosti in svojega jezika. Ali Čehi so

vstopili tudi leta 1879 nezaupno v državni zbor ter so izrecno razglasili svoje pridržke in uslovja pri vstopu v državni zbor, oziroma na ustavna tla. Ravno češka glavna ali starejša stranka je kazala ob raznih prilikah, da ni absolutno na ustavnem stališču ustave od 1867, ko se je opirala sedaj na narodnostni člen osnovnih zakonov, sedaj na deželno avtonomijo, oziroma zgodovinsko državno pravo. Za razširjenje deželne avtonomije pa so bili Čehi najbolj zato, ker so videli, da nemška liberalna stranka noče, da bi se izvršila ustava, sosebno v njenem narodnostnem členu v pravem zmislu.

V resnici pa so Čehi in drugi Slovani videli, da nemška liberalna stranka bi rada uničila najprej narodnostni člen XIX. ali člen državnih osnovnih zakonov. Ta liberalna stranka je namreč spravila na dnevni red različne, naposled Scharschmidov predlog; vsi ti predlogi pa nimajo druge namere, kakor da bi se uničilo bistvo zmisla narodnostnega člena. Vsled takih namer so začeli Čehi še bolj naglašati deželno avtonomijo, češ, da ž njo dosežejo vsaj nekaj tega, česar nočejo izvršiti na podstavi člena 19. osnovnih zakonov. Povdarjanje deželne avtonomije ugaja principijalno zajedno tudi češkemu plemstvu. Po sedanji obliki deželnih avtonomij in sosebno tudi volilnega réda ugaja deželna avtonomija sosebno tudi Poljakom, potem pa tudi Nemcem in Italijanom.

Slovanom razun Poljakov pa ni do drugega, kakor do zagotovljenja narodnosti in jezika, in celó Čehi, ki se po pravici sklicujejo na državno pravo, bi se bili zadovoljili z ustavnim narodnostnim členom, ako bi se bil izvršil v zmislu narodne avtonomije. Nemcem in Italijanom nikdar ne ponavljamo dovolj, da imajo tudi Čehi narodno avtonomijo za ono obliko, katera bi najbolje ustrezala gojenju narodnosti in jezika vsakega naroda posebe, in nikdar bi ne bili isti Čehi povdarjali svojega zgodovinskega državnega prava toliko, kakor sedaj, ako bi se bil izvršil 19. člen ustave v zmislu narodne avtonomije. Ako pa celó Čehom ni državno pravo nič dru-

gega, nego sredstvo v zavarovanje in gojenje narodnosti in jezika, je toliko verjetniše, da tudi drugi Slovani ne gledajo na prvem mestu na drugo, kakor na varovanje svoje narodnosti in svojega jezika.

Smešno in zajedno zlobno je potakem, Čehom, potem Hrvatom, oziroma dalmatinskim Hrvatom in avstrijskim Rusom podtikati druge namene, ako se vedno bolj unemljajo za obnovljenje svojega državnega prava. Čehi, avstrijski Rusi in dalmatinski Hrvati zahtevajo ponovitev svojega zgodovinski utrjenega prava jedino zaradi tega, da bi v politični obliki, doseženi na podstavi državnega prava dosegli to, česar ne morejo z lahka doseči kljubu narodnostnemu členu, in ako so se začeli boji za državno pravo, krivi so v resnici oni življi, ki nasprotujejo izvršenju ustave, seosebno pa njenega narodnostnega člena.

Dokaz, da nasprotujejo nekatere stranke in nekateri življi izvršenju ustave in seosebno njenega narodnostnega člena, je tudi v tem, kakó se vedejo te stranke in ti življi nasproti nacijskonalnim avtonomistom. Kljubu sedanjim oblikam dežel, kljubu njih volilnim redom, kljubu nasprotstvu gledé na izvršbo narodnostnega člena in v obče za narode glavnih členov ustave, bila se je namreč polagoma in z velikim trudom osnovala slovanska stranka, katera ni obupala in je skepticizem potlačila sama v sebi v toliki meri, da je dokazovala deželnim avtonomistom, federalistom in centralistom, da ustava ima glavna uslovja za ohranjenje narodnosti in jezika vsakega naroda posebe, ako se izvrši, in zajedno, da bo toliko razuma v strankah in raznoterih življih, da privolé v izvršbo ustave.

Ta slovanska stranka se imenuje narodno-avtonomistična stranka, in ona je kazala, kakó naj bi se osnovala pokrajine z narodno upravo; dokazala je, da taka izvršba ustave bi bila ne samo preprosteja, ampak bi po vsem zadovoljila narode in utrdila državo na znotraj, dosledno torej tudi na zunaj. Ta stranka je odkritosrčno želela, da bi se pomirili narodi in cesarstvo okrepilo, ter da bi se poslednje z narodi utrjevalo in razvijalo na naravni in trdni podstavi. Želela je narodno-avtonomistična stranka, da bi se stvari razvijale in dosežale mirnim potom, kakor je to pričakovati v pravni državi. Nacijskonalno-avtonomistična stranka se je opirala pred vsem na 14. in 19. člen državnih osnovnih zakonov, misleč in preverjena, da slovanski narodi se bodo mogli utrjevati in razvijati, ako se jim dovoli na podstavi 14. člena ponovitev cirilometodiške cerkve, oziroma pogajanje v ta namen z Vatikanom, z druge strani pa v zmislu člena 19. svobodno gibanje gledé na gojenje narodnosti in jezika, z jedno besedo, ako se jim dovoli svobodno urejenje v cerkvi in šoli s pomočjo narodno-upravnih oblik.

Ali ravno ona liberalna stranka, katera se je imenovala s ponosom ustavoverna stranka, je najbolj sumničila po raznih organih narodno-avtonomistično stranko,

katera je bila in je zares prava ustavna ali ustavoverna stranka. Ta poslednja stranka ni zahtevala ničesar, kar bi ne bilo v pravem zmislu ustave, oziroma v 14. in 19. členu te ustave, in vendar se je ravno ta stranka prezirala od začetka, potem sumničila in naposled preganjala, kakor kažejo zadnja leta, ko so se obsojevali s strani raznih življev voditelji te stranke, in kakor kaže osoda prebivalcev po celih občin, kateri so se opirali v zmislu narodno-avtonomistične stranke na ustavo ali na njena člena 14. in 19.

To sumničenje in preganjanje, in da govorimo nasproti Slovincem z znanim stavkom, češ, da narodna avtonomija je potisnena v najmračnišo daljavo, kakor se je izrazil slovenski prorok g. Šuklje, in mu je to proroštvo potrdilo glavno glasilo nemških liberalcev, — vse to v zvezi z najnovejšimi dogodki pač ne spodbuja narodnih avtonomistov, da bi se oklepali ustave z isto nado, s kakoršno so razvili narodom in državi svoj program.

Po vsem tem je razvidno, da neki življi v Avstriji ne odobrujejo ne programa, ki hoče v pravem zmislu tolmačiti in izvrševati glavne ustavne člene; ali isti življi pa tudi ne pripoznavajo državnega prava, na katero se opirajo Čehi, avstrijski Rusi in Hrvati. Ti nasprotujoči življi na obe glavni strani bi videli najrajši — in po tem težé — da bi se vtihotapil kak Scharschmidov predlog, s katerim bi se ustava uničila za vselej. Ti življi dokazujejo s pobijanjem državnega prava v tej polovici cesarstva, v tem ko podpirajo državno pravo v obliki duvalizma, in s pobijanjem nacijskonalno-avtonomistične stranke, da jim ni mari za izvršbo ustave ali, bolje rečeno, da jo hočejo imeti samo za neslovanske narode, kakor se je vstvarila brez pomoči slovanskih narodov.

Narodno-avtonomistična stranka vidi, da vsled tega nastajajo novi boji, ker oni, ki so bili od začetka skeptični in so ostali na stališču državnega prava, so sedaj še bolj skeptični, ker jim daje lastna skušnja prav in še bolj prav pa skušnja nacijskonalnih avtonomistov, in ker se pristaši državno-pravnih strank množé vedno bolj. Saj vidimo, da na Češkem so pristopili k državno-pravni stranki tudi taki, ki so bili poprej nasprotniki zgodovinskega državnega prava, in ki so pripoznavali, da bi bila uslovja za ohranjenje in gojenje narodnosti in jezika dana v ustavi, ako bi se ista izvršila po programu narodno-avtonomistične stranke.

Začelo se je torej gibanje v zmislu zagovornikov zgodovinskega državnega prava, in to dokazuje, da so pojedini narodi spoznali namere, ki tiče v takih predlogih, kakoršen je Scharschmidov načrt. Razodeli so narodi, da se ne dajo zaslepiti s takimi predlogi ter svoje ustavno pravo prodajati za Jakopovo lečo. Česar ne morejo narodi doseči po prěmi ali ravni poti, za to se hočejo potegovati z večine po težavnih ovinkih, s pomočjo državnega prava. Da je ta pot daljša, neprijetniša in težavniša za narode in za državo, je razvidno iz dokazov,

s katerimi je utrdila narodno-avtonomistična stranka svoj program. Ona je razkrila senčne strani in celó temne maroge, katere so zlasti v zgodovinskem državnem pravu češkega naroda. Ako namreč Čehi tudi dobé politiško samostalnost v smislu federalizma ali sedanjega duvalizma, imeli bodo se vedno poštovati z Nemci, naselbine katerih se vlečejo kot trakovi ob čeških mejah in so isti Nemci raztreseni kakor otoki zlasti tudi na Moravskem. Ugovor, da tlačijo Madjari sedaj druge narodnosti, in da bi smeli po tem zgledu ravnati se tudi Čehi, nima nikake veljave, ker, kar je dovoljeno Madjarom, ni in ne bo dovoljeno Čehom. Madjari namreč imajo podporo v liberalnih Nemcih in tudi na Velikonemškem; a pride čas, da ti interesi odpadejo, in potem odpade tudi pomoč, ki jo dobivajo sedaj Madjari od Nemcev, in potem naj gledajo Madjari, kakó bodo nadalje tirali jo po sedanjosti poti s pritiskanjem nemadjarških narodnostij. Že sedaj se kaže nevarnost, ki preti Madjarom zaradi njih narodnostne, pa tudi verske nestrpnosti, da ne poštujemo velikanskih napak, katere kaže čim dalje tem bolje madjarsko gospodarstvo. Vsekakor ni, da bi mogli Čehoslovani posnemati Madjare, ko bi dosegli politiško samostalnost, jednako Madjarom.

Na srečo je zgodovinsko državno pravo avstrijskih Rusov in Hrvatov veliko ugodniše, nego češko državno pravo. H kroni češki namreč pripadajo takó zvano češko kraljestvo, Moravska, Šlezka, Osviecim in Zator ter bi se tem deželam pridružila še Slovaška, v tem ko obseza državno pravo Červone (Rudeče) Rusije Gališko in Lodomerško, potem Bukovino in ozemlje, kjer prebivajo Rusi na Ogorskem. Hrvaško državno pravo pa zahteva poleg Hrvaškega in Slavonskega ne samo Dalmacijo, ampak tudi Slovence, ki prebivajo po Štirnem, Koroškem, Kranjskem in Primorskem*). Po takem ne zahteva državno pravo Rudeče Rusije bistveno več, nego to, kar bi se združilo v jedno skupino na podstavi narodne avtonomije. Jednako so pa tudi avstrijski Hrvatje in Srbi bistveno jeden narod, in Slovenci zahtevajo najprej zedinjeno Slovenijo, potem pa pridruženje te zedinjene, jedne same skupine k hrvaško-srbski skupini.

Hrvatje, Srbi in Slovenci bi se potakem združili na podstavi hrvaškega zgodovinskega prava v jedno upravno skupino, katera popolnoma odgovarja skupini, katero predlaga zajedno tudi narodna-avtonomija. Kajti narodna avtonomija poštevava samo take narode v Avstro-Ogerski, ki štejejo na milijone duš ter odločno zavrača manjše skupine tudi z državnega stališča. Ne Hrvatje, ne Srbi, še manj pa Slovenci v pojedinosti niso dovolj številni, pač pa so popolnoma zmožni v skupnosti združiti se v jedno narodno upravno skupino ali pokrajino. Teorija nacijskih avtonomistov, kakor je razvidno, utegne pomagati celó državnikom avstrijskim, ki ne vedó, kaj bi počeli z deželnimi partikularisti, kakor

se pojavljajo na severnem Češkem in na južnem Tirolskem. Kajti takim majhnim odlokom avstrijskih narodov narodna avtonomija ne more ustrezati, ako se nočejo združiti z odlomki jednih in istih narodov v sorodne upravne skupine, in ne more sploh poštovati takih odlomkov, ako nimajo dovolj številnih odlomkov istega naroda, raztresenega po drugih deželah našega cesarstva.

Ako bi bili začeli izvrševati narodno avtonomijo, kakor jo je bila pričela Bach-ova vlada v vstočnih delih Avstro-Ogerske, tedaj še skupnega cesarstva, in kakor jo zahteva avstrijska ustava, ne bili bi imeli partikularisti na Tirolskem in Češkem nobenega povoda ali utemeljenega razloga, hrepeneti po razkrojenju sedanjih dežel.

No, s stališča narodne avtonomije ne moremo sicer odobravati tudi zagovornikov in pristašev državnega prava; ali narodni avtonomisti imajo tolažbo vsaj v tem, da se zgodovinsko državno pravo z večine še povoljno zлага z deželami, katere bi združevale pojedine narode, vsakega posebe, v jedno narodno upravno skupino. In ker se delajo nacijskim avtonomistom od raznih strani največje zapreke, naj se oglašajo kot pravi ustavoverci ali za člen 14. ali pa 19. državnih osnovnih zakonov, in ker nočejo isti nacijski avtonomisti, da bi jih še nadalje ovajali kot veleizdajnike, nočejo oni več zavirati s svoje strani težanja po izvršitvi državnega prava za Čehoslovane, avstrijske Ruse in Hrvate. Ako se zdi tako težanje neprimerno, naj bodo odgovorni oni zato, ki so ovajali ustavoverno stranko slovanskih nacijskih avtonomistov. Poslednjih je bilo od začetka malo, poslednji čas več na Moravskem in Češkem, in so se prištevali k njim Slovenci že od začetka; odslej pa se ne bodo množili več, kakor dokazujejo dogodki, ki osvetlujejo, kakó se od nekih strani interpretuje člen 19. in sosebeno tudi člen 14. Toliko več je pristašev zgodovinskega državnega prava, in ti se bodo še vedno bolj množili, ker sprevidijo zlasti slovanske stranke, da se delajo zapreke izvršbi onih členov ustave, kateri bi utegnili podati trdna tla za ohranjenje in razvijanje vsake narodnosti posebe s pomočjo cerkve in šole.

Pristašev državnega prava ne bo po vsem tem možno takó lahko strahovati, nego se je godilo z nacijskimi avtonomisti.

Glavno uslovje za pristaše zgodovinskega državnega prava pa je, da Čehoslovani, avstrijski Rusi in Hrvatje postopajo skupno in vzajemno ne pa jedni sedaj, drugi pozneje. Kar se dostaja Hrvatov, je še poseben uslovje to, da se pogodé najprej s Srbi, ki bivajo v deželah hrvaškega prava. Slovenci sami pa imajo državno pravo skupno s hrvaškim narodom, kakor neoporečno dokazuje pragmatična sankcija hrvaška od leta 1712, ko je deželni zbor hrvaški istega leta priznal pragmatično sankcijo izrecno za one člene presvetlega habsburškega doma, kateri bi gospodovali tudi v deželah, kjer so bi-

*) Glej današnji članek: „Slovenci in Hrvaško“ in članek „Hrvaška v prošlosti“ v 12. št. „Slovanskega Sveta“ l. 1889.

vali in še dandanes bivajo Slovenci. In to državno pravo odgovarja obojestranski pogodbi in uniji s Štirsko, Koroško in Kranjsko. Ako bi torej dospeli Hrvati po dogovoru z avstrijskimi Srbi do zjedinenja z Dalmacijo, imajo državno, v pragmatiki sankciji utrjeno pravo tudi Slovenci, da bodo težali po združenju s Hrvati in Srbi na podstavi državnega prava hrvaškega. Slovenci bodo v takem slučaju morali zahtevati tako združenje, ako nočejo ostati osamljeni ter se potopiti v neslovan-skih narodih, ki so njih sosedje okoli in okoli.

S slovenskega stališča ni potakem popuščati narodne avtonomije, zajedno pa imajo razloge in največi interes, da opazujejo, kakó se bodo nadalje razvijale težnje po državnem pravu med Čehoslovani, avstrijskimi Rusi in na prvem mestu med Hrvati in Srbi, bivajočimi v trojedinih kraljevinah ali v Hrvaški, Slavoniji in Dalmaciji. Vse je zavisno od tega, kako se bodo stranke teh narodov vedle druga nasproti drugi. Staročeška stranka je obsojevala razodete težnje dalmatinskih Hrvatov po združenju s Hrvaško in Slavonijo; ona pa s tem sama sebe pobija, ker nima boljše opore za zgodovinsko državno pravo, nego Hrvatje. Doslednost enakih teženj zahteva vzajemno pospeševanje; drugače ne dosežejo ne ti, ne oni nič.

Dosedanje skušnje s težnjami po izvršenju ustave so vstvarile današnje stranke in današnje gibanje med

avstrijskimi Slovani, da je med temi več pristašev državnega prava, nego pristašev ustave. Nacionálni avtonomisti pa ostanejo še na dalje na straži in takó rekoč kot svedoki, da so se stvari morale razvijati do sedanjega stanja med slovanskimi strankami. Ko bi pa vendar prišli na odločilnih mestih do spoznanja da je še vedno bolje, izvršiti ustavo na podstavi narodne avtonomije, nego državnega prava, bodo nacionálni avtonomisti sicer veseli takega preobrata v državniškem mišljenju; vendar pa ne bodo isti nacionálni avtonomisti stavliali se v boj, ako se jim ne dá boljše poročstvo za izvrševanje njih programa, nego samo upanje, ki je slonelo na optimizmu, da se izvrši, kar se je podelilo v ustavnih osnovnih členih. Sicer pa med bojem za državno pravo ostane nacionálno-avtonomistična stranka, kakor rečeno, še vedno na straži, da se bo varovala ustava, dokler se ne razveljavi zakonitim potom.

Taka je s sedanjem položenjem raznih strank v Avstriji; naj bi se posrečilo pogoditi pravo ter zavrniti še o pravem času, če ni še zamujen, nepoklicane elemente, ki se mešajo v zadeve katere se ne dostajajo čisto nič teh elementov pač pa se dostajajo jednako interesov celokupne države Avstro-Ogerske, kakor pojedinih njenih narodov.

Slovenci in Hrvaška.

„Od nekđaj so hrepeneli Slovenci, ki so se ohranili izza časov frankovskega Karola do današnjega dne jedino še po deblu na jugu Koroške in Štirске, potem na Kranjskem in na Primorskem, sestajajočem iz Goriško-Gradiškega, Tržaškega in Istre, v tem ko so Slovenci v Panoniji in na Beneškem zapadli raznarodovanju, Slovenci so stremeli od nekđaj obvarovati svojo narodnost in svoj jezik ter pridobiti z druge strani na politiskem polju spoštovano mesto cesarstva. Pač je padla najmočnejša opora slovenske narodnosti, staroslovenska cerkev Cirila in Metoda, organizovana še pod Koceljem, slovensko-panonskim knezom, vsled zapadnega nasilja, izgubila se je krasna cirilica, izginile so polagoma družbene naprave zadruge in ž njo prvotni običaji in navade, ki so sestavljali slovensko svojstvo, in ostalo je še jedino narečje, katero se bori za svoje priznanje.

Vendar pa zaslužijo Slovenci, da se posebe uvažujejo zaradi tega, ker so prav za prav zgodovinsko deblo domače sile naše vladajoče dinastije, in obojnih narodnosti in jezika je pomenljiv tudi v državno-pravnem pogledu. Stremljenje Slovencev po izvršbi člena 19. državnega osnovnega zakona o pravicah narodov obseza tvorbo slovenske upravne pokrajine, katera se sestavlja

iz slovenskih delov Koroške in Štirске, potem iz Kranjske in Primorske ter zahteva jeden deželni zbor, jedno deželno vlado. Slovenska upravna pokrajina pa bi morala, ako bi se sedaj uresničila državoupravna ločitev krone Češke in Rudeče Rusije, zajedno zahtevati, da bi se odtegnila majorizovanju drugega narodnega življa, da se državnopravno razmerje med Slovenci z jedne strani in Hrvaško z druge strani vzame v podstavo zveze slovenske upravne pokrajine s Hrvaško.

Ta zveza pa predpolaga ali zahteva poprej deloma državnopravno osnovo Hrvaške v zmislu, da se s Hrvaško in Slavonijo z Vojno granico vred združi zopet Dalmacija, Reka in Murški otok, ter se pridene tudi srbska vojvodina, ki je sestajala prej iz danes slavonske Sirmije, ogerske Bače in Banata; deloma pa zahteva ta zveza, da se poprej dožene pogodba med obema narodoma, ki bivata v Hrvaški, med Hrvati in Srbi, na paritetski podstavi, ako imajo Slovenci pristopiti kot tretji v zvezi. Iz teh razlogov imajo Slovenci interes na državnopravni napravi Hrvaške in dogovoru med Hrvati in Srbi, s čimur soglasuje v stvari tudi stranka nacionálnih avtonomistov, katera zahteva jugoslovansko upravno pokrajino, sestajajočo iz Dalmacije, Hrvaške, Slavonije z

Reko in iz slovanskih delov komitata Zaladskega in Železnega, potem Kranjske, Primorske, slovenskih delov Koroške in Štirske, potem pa iz pokrajine srbske vojvodine, vstvarjene za Bach-ove diktature, kot zahtevo nacionalne avtonomije na podstavi hrvaško-srbsko pogodbe in je stranka narodnih avtonomistov tudi očitno razglasila, da hoče zagovarjati to zahtevo*).

Za zvezo Slovencev s Hrvati je, kakor je bilo navedeno zgoraj, državnopravna podstava, nad katero ni možno dvomiti nikakor. Pravna podstava našega cesarstva je v pragmatiški sankciji, katera se je završila po pogodbi med dinastijo in narodi. Pragmatiško sankcijo pa je sprejel hrvaški deželni zbor leta 1712, deset let pred ogerskim deželnim zborom, z izrečno določbo, da naj pripada na Hrvaškem nasledstvo jedino onim habsburškim naslednikom, kateri bi zajedno gospodovali na Štirnem, Koroškem in Kranjskem, in s tem se je držal deželni zbor hrvaški zveze z mejnimi sorodnimi slovenskimi nasledstvenimi deželami**). To uslovje (pogoj), katero je združila Hrvaška s sprejetvijo pragmatiške sankcije, katero je odgovarjalo***) jedino vzajemni pogodbi in uniji s Štirnem, Koroško in Kranjsko, skleneni sto let poprej, leta 1620 od Hrvaške na Hrvaškem deželnem zboru, podaje državnopravno podstavo zvezi Slovencev s suverensko Hrvaško****). Sklep hrvaškega deželnega zbora (člen zakonov

*) Poglej „Das Programm zur Durchführung der nationalen Autonomie in Oesterreich.“ Wien, 1886. Verlag des „Parlamentär“, stran 59 in 60.

**) Primeri: „Das Parteiwesen der Slaven in Böhmen.“ Laibach, 1888. Verlag von Carl Hribar. Stran 62.

***). Deželnozborski zapisnik od 26. avgusta 1620, Kukuljević: Jura Regni Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae. II. pag. 75. Konečno Kukuljević. Legitimna in zgodovinska prava Hrvaške. Zagreb, 1883, stran 8.

****). Hrvaški deželni zbor je izrekel po vodji svoje deputacije, grofu Emerih Eszterhazy-ju, škofu Zagrebškem, pred Karolom VI.

VII: 1712, potrjen od Karola VI. z reskriptom od dne 16. maja 1712) svedoči torej o tem, da je šlo Hrvaški zato, da bi si zagotovila zveza s slovenskim ozemljem*), in Slovencem je dovoljeno, posluževati se tega uslovja, katero je zagotovil cesar Karol VI. v pragmatiški sankciji. Slovenci ne smejo opustiti, da bi se ne oglasili za to državnopravno podstavo, ako bi se uresničila državna ločitev korone Češke, in Rudeče Rusije: kajti v tem trenutku se kaže Slovencem iz razlogov samorešitve po treba, ako nočejo biti v zapadni državni polovici osamljeni ter popolnoma izpostavljeni raznarodovanju, da iščejo državnopravno pridruženje k Hrvaški, za katero je pragmatiška sankcija, osnovni zakon cesarstva, pravna podstava, nad katero se ne more dvomiti.

V dobi, ko pomenjajo državnopravne debate začetek novih tvorb ali oblik v notranjem cesarstvu ne morejo si kaj Slovenci, da bi ne skrbeli za svoje gospodarstvo. Potem ko se zlagajo zahteve narodnih avtonomistov jugoslovanske upravne pokrajine s težnjami po državnopravni ločitvi Hrvaške in zvezi Slovencev s poslednjo (Hrvaško), ne utegne biti težavno Slovencem, da nastopijo s svojimi zahtevami, katere odgovarjajo potrebam sedanjosti in bodočnosti, stališču člana 19. državnega osnovnega zakona in navedene določbe pragmatiške sankcije, in ne bo jim težavno, da dosežejo uresničenje teh svojih zahtev.**)

(III.) leto 1712: Nobena moč, nobena sila nas ni pridružila Ogorsk ampak svobodna in lastna volja. In sicer ne državi (Ogorski), ampak kralju smo se podali in priznavamo tega, dokler bo on Avstrijec (Kukuljević, Jura Regni II. pag. 106.)

*) Hrvaška pragmatiška sankcija utrjuje zvezo Hrvaške z Avstrijo pod jednim vladarjem, qui non modo Austriae, sed provinciarum etiam Styriae, Carinthiae et Carnioliae possessionem habebit et in . . . Austria residebit. Primeri Pliverića: Pravno razmerje Hrvaške k Ogorski. Zagreb 1885. Str. 15—18.

**) Iz „Parlamentarja“ od 24. nov. t. l. št. 47.

O kritiki dr. Mahniča.

II.

K nasprotniškim razpravljanjem o nam očitnem razširjanju protestantskih načel.

(Dalje.)

Mi prejdemo torej k pojasnjenju razlogov, posnetih iz običaja cerkve, s katerimi se hoče takisto dokazovati pravost nasprotniške trditve, da bi glagol „*πορεύω*“ (pasco, rego) pomenjal toliko, kakor gospodovati in zapovedovati, da bi potakem škofove bilo poštovati kot vladarje in zapovednike vernikov. —

Pravi pomen besede „*πορεύω*“ (pasco) kaže se, kakor uči naš častiti gospod nasprotnik na pag. 187

in 188 „Rimskega katolika“, tudi v konstantnem običaju cerkve, ker

a) krščanski svet vseh stoletij je škofove vedno imenoval „pastirje, njih duhovniško upravo pa pastirsko“, in sicer celò za časov, ko so škofove ne le v duhovnih in strogo cerkvenih zadevah izvrševali svojo oblast, ampak tudi v posvetnih rečeh jednako posvetnim vladarjem zapovedovali. Ker nadalje b) simbol škofovske oblasti, da je od nekdanj palica, ker, dasi se imenuje navadno „*pastorale*“, pomenja vendar isto, kar pri posvetnih vladarjih žezlo, torej vladarstveno in kaznivno oblasti kakor to brezdvombeno dokazujejo besede, s katerimi se ogovarja novo postavljeni škof, ko se mu izročuje ista palica.

Hočemo si pred vsem ogledati naposled mišljene besede, ki se navajajo z nasprotniške strani takole: „Accipe baculum pastoralis Officii, ut sis in corrigendis, vitiis pie saeviens, iudicium sine ira tenens in tranquillitate severitatis censuram non deserens.“ Kajti te besede naj bi brezdvombeno dokazovale poklic škofov, jednako cesarjem, kraljem ali drugim deželskim knezom gospodovati nad verniki ter jim zapovedovati, v tem ko verdar, do cela abstrahujoč od gospodovanja in zapovedovanja, zaznamujejo izročeno palico izrečno kot *palico pastirske službe* in pri izvrševanju te službe pokladajo na srce gorečnost, zajedno pa tudi nepristranost in postopanje s potrebno mirnostjo.

Da škof, izvršujoč svojo posebno dolžnost, poboljšati pregrešne člene svoje črede, dà, kjer možno iztrebiti pregrehe, s porabo vseh sredstev, ki jih ima, sosebnost s svojim in svojih pomočnikov dobrim zgledom, kakor tudi s trajnim poučevanjem v cerkvi in šoli, zlasti pa o po deljevanju zakramentov, specijalno v spovednici, da škof pravimo, ne more pri vsem tem kazati nikdar dovolj gorečnosti, torej da mora biti „in corrigendis vitiis pie saeviens“, je pač samo po sebi umevno ravno tako, kakor nadaljnji opomin, da škof, naj si bode v položaju, da mu je izrekat razsodbo ali odločbo kot posamičnemu sodniku ali pa kot predsedniku zbornega (kolegijalnega) sodišča v cerkvenih zadevah, ne sme, kakor posvetni sodniki ne, dopuščati, da bi vplivala nad njim jeza ali v obče strast, kar izražajo besede „iudicium sine ira tenens“. Poklica vladati in zapovedovati, dà, niti še toliko rahlega cikanja na vladanje in zapovedovanje ne moremo izslediti v navedenih besedah obeh opominov, in jedva izslediti kdo drugi, ako se morda ne prišteva k sekti latinizatorjev, katerim je mari jedino gospodovanje in zapovedovanje.

Ako možno še manj se nahaja merjenje na vladanje in zapovedovanje v tretji opomin izražajočih besedah „in tranquillitate severitas censuram non deserens“. Od našega „Slovanskega Sveta“ v odlomkih sporočena brošura omenja na pag. 21 izrečno k pristojnosti škofov spadajoče cenzure, sosebnost tudi najvišjo in najstrožo njih stopinjo, namreč anatem, kateri obseza po izreku apostola Pavla izročanje hudiču; ako se kljubu temu z nasprotniške strani očita nam in brošurinemu pisatelju, da zanikujemo poklic škofov, vladati nad verniki ter jim zapovedovati: v tem je pač najjasnejši dokaz, da tudi naš častiti nasprotnik v oblasti, izrekat celo najstrože cerkvene cenzure, ne more zaslediti nikakega sledu oblasti vladati in zapovedovati. In v tem ima izjemoma pa prav, ker vse cenzure skupaj in še celo jedina v cerkvi porabna *poena vindicativa* (odtegnjenje cerkvenega pogreba) spadajo v oni duševni delokrog, kateri po naravi izključuje vladanje in zapovedovanje; samo da bi se bil imel spominjati tega do cele pravilnega preverjenja tudi tu-

kaj, kar bi ga bilo zajedno obvarovalo pred protislovjem katero tukaj zakrivlja z nova.

Sicer pa nas ne poučujejo samo z nasprotniške strani navedeni troji opomini o tem, da ista ne obsežajo niti najmanjše namere vladanja in zapovedovanja. Vsakemu nepristransko mislečemu človeku, takoj, ko ima le nekoliko jezikovnega znanja, zadoščujejo že navedenim opominom tako rekoč kot uvod predložene štiri besede: „Accipe baculum pastoralis officii“, da dobi preverjenje, da ob izročenju palice pastirstva po predpisih novo postavljenemu škofu dani opomini ali kakoršna si bodi pojasnila se nikakor ne morejo odnašati na vladanje in zapovedovanje, ker je to izključeno že po govornem običaju.

Z nasprotniške strani se posebe poudarja palica škofov, ker se pošteva kot simbol oblasti, kakor žezlo cesarjev in kraljev. Ta nazor se z nasprotniške strani sicer ne podpira z ničimur, temveč se kar tako postavlja brez pomisleka; ali mi ga imamo za popolnoma pravi in smo po takem v svojstvenem položaju, da njegovo pravost dokažemo iz virov, kateri našemu častitemu gospodu nasprotniku, zaradi nedostatka potrebnega znanja, vsaj deloma, kakor se zdi, niso pristopni. Na to stran utegne biti dovolj, kazati na to, da se v vstočni cerkvi specijalno v njenem grškoslovanskem delu zaznamuje palica škofov (in sicer tudi katoliških) takisto kakor žezlo vladarjev s staroslovensko besedo „жезлъ“ (žezl), in, ako se hoče potruditi naš častiti gospod nasprotnik, da posveti svojo pozornost pečatnikom (pečatom) kraljev Ogerske iz one dobe, ko so pripadali še vstočnemu obredu, torej do XIII. stoletja, zasledi, da so bila njih žezla tudi po svoji zunanji obliki jednaka v Ogerski cerkvi običajnim škofovskim palicam.

V obče so poštevali v starem času palico kot pripodobo oblasti. Na dvorih vladarjev so nosili načelniki najviših dvornih uradov palico. Tudi v vojski (armadi) je bila palica odlikovanje; med danes živečimi se jih še mnogo spominja od časa, ko se je odstranilo odlikovanje podčastnikov s trstovcem, oziroma z leskovcem. Podobno je palica v cerkvi odlikovanje in pripodoba oblasti, in se je ista v istem pomenu do današnjega dne ohranila ne samo pri škofih, ampak v isti obliki tudi pri nadopatih in opatih, torej pri predstojnikih samostanov starih muniških redov, dà celo pri mnogih proštih, v obče torej pri duhovenskemu stanu pripadajočih prelatih (praelati minores).*

Ali ravno ta dejstva kažejo, da je palica na sebi, brez ozira na njeno kakoršno si bodi obliko in imenovanje, pač simbol oblasti, nikakor pa ne vladarske oblasti, torej se nikakor ne dá porabiti kot podpora pri do-

* Še celo titularni opati in prošti, katerih je med svečeni kot kanoniki in župniki jako mnogo sosebnost na Ogrskem, Hrvaškem in Slavonskem, imajo ob svečanih službah božjih infulo in palico.

kazu, z nasprotniške strani zaželenem, da bi bili škofje poklicani, nasproti vernikom nastopati kot vladarji in zapovedniki, zlasti ko temu, kakor rečeno, popolnoma nasprotuje strogo oficijalno zaznamovanje škofovske palice kot „*baculus pastoralis officii*“, kakor se po predpisih rabi ob svečani izročitvi iste palice novo postavljenemu škofu.

Beseda „*officium*“ (služba ali urad) brezuslovno predpolaga dolžnosti, katere je po svojem bistvu izpolnjevati popolnoma nezavisno od nazorov onih, ki imajo službo, vsled predpisov ali zakonov, ki jih daje vlada, torej po volji in v imenu vladarjevem. Kot vladar in zapovednik v polnem zmislu besede, v katerem se prav posebno naglašja z nasprotniške strani, po takem se oni, ki ima kako službo, naj si mu bo odmerjena še tolika oblast, ne more poštovati nikdar, ker isto oblast podeljuje vladar v izvrševanje svoje volje in se, kakor rečeno, more ista izvrševati jedino v njegovem imenu. Te, med vladarjem in onim, ki ima službo, velikanske razlike drži se nespremenljivo tudi govorni običaj, kajti govori se v službenem in neslužbenem življenju do cela pravilno o „pastirski službi“ (pastirstvu), v tem ko bi se izraz „vladarska služba“ v obče pošteval kot absurdum, ker se ravno pojem „službe“ (urada) ne sklada s pojmom „vladarja“, dà, oba ta pojma sta v nasprotju drug z drugim. —

Hočemo se sedaj obrniti k ocenjevanju drugega, zgorej pod a) mišljenega nasprotniškega razloga, da dokažemo, da je tudi ta razlog brez vsake opore.

Naš častiti gospod nasprotnik s tem, da spravlja v veljavo okolnost, katera ne govori za njegov nazor, ampak zoper njega, okolnost, da *so se škofje vedno imenovali pastirji, njih duhovno oskrbníštvo pa pastirsko*, povdarja pač posebe to, da je to zaznamovanje ostajalo nespremenjeno tudi za one dobe, ko niso škofje izvrševali svoje oblasti samo v duhovnem in čisto cerkvenem delokrogu, ampak so, kakor trdi on, zapovedovali tudi v posvetnih zadevah jednako posvetnim vladarjem, torej so vladali v polnem pomenu besede, kar bi se po njegovem nazoru, ako ga razumemo prav, ne bilo moglo zgoditi, ako bi beseda „pastir“ (pastor, ποιμήν) ne pomenjala kralja ali vladarja, in pastirsko oskrbníštvo, torej pasenje (pascere, ποιμαίνεω) gospodovanja in zapovedovanja.

Ta posledica bi bila še tedaj, ako bi mogli nanjo naslonjeno nasprotniško trditev jemati za pravo, zaradi tega popolnoma kriva, ko se celó z nasprotniške strani postavlja vladanje in zapovedovanje škofov v posvetnih zadevah kot tako, ki ga že zdavna ni več ali kot slučajno; predpolaganje pa, da bi bila cerkev zaradi minljivega razširjanja intaktno ostalega duhovnega področja škofov tudi na posvetne agende vladarjev, izvršila ali tudi samo trpela spremembo v svetem pismu utemeljene terminologije, naj je tudi še tako malo odgovarjala pogojem vladanja, je vsekakor neumestno, dà, obseza popolno zmoto nad duhom cerkve vladoželjnosti nasprotujočim.

Pa celó trditve, iz katere se zdi dr. Mahnič pri-merno izvajati to samo po sebi napačno posledico, ni čisto nič utrdil, ampak jo je kar takó, čisto brez vsake opore po svoji navadi zasnoval, ko ne pozna zgodovina nobene dobe, v kateri bi bili škofje kot taki vladali v obče, specijalno celó igrali vlogo vladarjev in zapovednikov v posvetnih, torej državnih zadevah.

Naš častiti gospod nasprotnik je takó previden, da niti približno ne zaznamuje dobe, na katero se sklicuje; vendar mu ne smemo pripisovati, da bi bil meril na dobo od ustanovitve cerkve do cesarja Konstantina Velikega, ko so imeli v tej dobi preganjanja kristijanov, kakor je bilo dokazano zgorej, apostoli in njih nasledniki opraviti izrecno z razširjanjem in utrjevanjem krščanstva s svojim zgledom, z učenjem, prošanjem, opominjevanjem, s ponižnostjo in dobrotljivostjo Kristovo v solzah, ter so celo ogibali se trdo nagovarjati vernike; v posvetne zadeve držav pa so perhoreskovali ne samo vsako vmešavanje, ampak so nakladali vernikom kot dolžnost vesti strogo izpolnjevanje vseh državnih zakonov, celó takih, kateri nasprotujejo nazorom cerkve, pa se ve da ne težé po iztrebljenju krščanstva, dà, nakladali so jim celo, da naj opravljajo molitve za še paganske vladarje (cesarje in kralje).

V dobi od prvega krščanskega cesarja Konstantina Velikega do prvega rimsko-nemškega cesarja Karola Velikega se je sicer spremenilo mnogo, kajti nasledniki apostelnov niso bili več nevarnostim izpostavljeni v izvrševanju svoje svete službe, ako odštejemo nekaj jako kratkih prestankov, temveč smeli so računati na krepko podporo vladarjev; in vsled takega preobrata stvari prozvano rapidno razširjanje krščanstva je naravno povečalo moralni vpliv škofov na množice prebivalstva takó, da se je kazal tndi v posvetnih zadevah, cesarji torej niso si mogli kaj, da bi si ne zagotovili sodedovanja škofov tudi v državnih zadevah. Dejanski so škofje one dobe nehotè znatno vplivali na državne zadeve; no mi smo zgorej navedli vsebino dveh listov svetega Gregorja Velikega (pag. 262 in 263 „Slovanskega Sveta“ od 25. avgusta t. l. št. 16), kateri kažejo brezdvombeno, da so se s takimi zadevami, kakor naravno, najbolj obloženi papeži sami pritoževali zaradi velikega, od njih zahtevanega bremena njih poklic zavirajočih tujih opravil, ker so ista z jedne strani močno zahtevala gmočnih pomočkov cerkve, in ker so bila taka, da je bilo dvomiti, ali oskrbujejo oni službo pastirja ali posvetnega dostojanstvenika.* To je za vso dobo, v sredo katere spada vladanje papeža Gregorija Velikega, značilno zaradi tega, ker navadni škofje gotovo niso bolj, pač pa veliko manj vplivali na posvetne zadeve, nego poglavar cerkve; ta (poglavar) pa je njemu od vladanja

*) „ut saepe incertum fiat, utrum pastoris officium an terreni proceris agat“.

izročene agende izrecno primerjal le z agendami posvetnega dostojanstvenika, torej cesarskega podanika.*)

Po takem ni bilo tudi v drugi krščanski dobi o vladanju in zapovedovanju škofov, posebej v posvetnih zadevah, nikakega govora; na to dobo tudi ni mogel meriti naš častiti gospod nasprotnik, in sicer toliko manj, ko ravno latinizatorji obdolžujejo cesarje one dobe ne samo, da niso samo natančno in pazljivo verovali svoja vladarska prava, ampak da so, dasi je to napačno, posezali celó v področje episkopata. Z druge strani pa se tudi ni mogel dr. Mahnič odnašati na razmere naše dobe, kakor so nastale izza reformacije, ko se spominja vladanja in zapovedovanja škofov izrecno nam oddaljene dobe; utegnil je torej imeti pred očmi jedino razmere v srednjem veku, torej od Karola Velikega naprej do reformacije, in te si hočemo ogledati pobliže. —

Že zgoraj (pag. 266 „Slovanskega Sveta“ od 25. avg. št. 16) smo dokazali s pomočjo obravnavanj in sklepov Moguntiškega koncila od leta 813,**) torej iz avtentiškega vira, da za Karola Velikega ni bila za škofo celó v cerkvenih zadevah ne morda avtoriteta zakonitega poglavarja, ampak avtoriteta cesarjeva merodavna (*imperialis autoritas*), ker tega kot vodnika prave vere in svete cerkve (*Rector verae fidei, rector S. Ecclesiae*), kakor tudi kot otvornika vira svete modrosti (*sacrae sapientiae fontem aperiens*) in rednika ovac Kristovih z božjimi nauki (*ovae Christi indesinenter sanctis reficit alimentis ac divinis instruit disciplinis*) proslavljali in dejanski pripoznavali so v toliki meri, da se je vse uklanjalo njegovemu svetemu opominu (*sancta admonitio*), in še celó sklepi konciljev so se pokladali jedino njemu v odobrenje s prošnjo, da naj dá na njih po svojem spoznanju izvršiti potrebne popravke, da bi ti takó popravljeni sklepi bili očetom koncila, kakor tudi skupnemu krščanskemu ljudstvu in njegovim potomcem v življenje in zveličanje.***) Tudi nismo pri tem opustili, kazati na to, da zako-

nito področje episkopata za gospodstva Otonov, ki, kakor znano, so zavirali celó dotlej običajno svobodno volitev papežev, da bi mogli svojevoljno nastavljeni in odstavljeni papeže, da to področje, pravimo, je še bolj absorbovala posvetna oblast, ter se je konečno napravilo tako stanje, da se cerkvene sinode niso obotavljale, samo da bi ustrezale sklicujočim jih cesarjem, izrekati celó odstavljeno zakonito voljenih papežev, in da je poprej jedva znano hudo zlo nastopanje nasprotnih papežev dobilo hroniški značaj.)*

Te žalostne, tudi dogodek obžalovanja vrednega velikega cerkvenega razkola obsegajoče dobe največega ponižanja avtoritete cerkvene hierarhije, katera je morala neizogibno dovesti do npravstvenega skaženja, naš častiti gospod nasprotnik tudi ni mogel imeti pred očmi kot one dobe, ko so škofo celó v posvetnih zadevah gospodovali in zapovedovali jednako cesarjem in kraljem. Ali temu razdobju je sledila druga doba srednjega veka, katero bi imenovali reakcijo cerkve proti njenim zatiralcem ali, pravilniše, dobo boja cerkve, da bi zopet zadobila svobodo, katera ji pristaja po večnih zakonih božjih. Ta boj proti fizični sili, za vojevanje in trajno nadaljevanje katerega so se po božji določbi našli vedno do cela pripravi močje, je končal s takó popolno zmago poglavarja cerkve, da se je vpliv, ki so ga imeli rimsko-nemški cesar in v obče vladarji v cerkvenih zadevah, skrčil na pravo mero, in da bi se trajno zabranila ponovitev nedovoljenega posezanja nemških cesarjev v cerkveno oskrbnitvo, dognala se je zajedno emancipacija patrimonija Petrovega od cesarske pravice.

Patrimonium Petri se je tudi oficijalno pripoznaval kot samostalna država, in se je odslej vsako lobni rimski papež pošteval ne samo kot poglavar cerkve, torej kot sveti oče vernikov ampak tudi kot vladar cerkvene države. Z druge strani so imeli prelati Nemčije znaten vpliv na državne zadeve rimsko nemškega cesarstva, ker so mu že od začetka pogostoma ne samo v lastnosti pravih državnih uradnikov, ampak tudi kot vojskovodje, zlasti proti sosednjim slovanskim narodom, bolj ali manj boječim se

*) V obče svedočijo do nas prišli spisi svetega Gregorja Velikega, da, neporušno varujoč strogo cerkveno stališče, se je zajedno izkazoval in pripoznaval vedno kot zvest požrtvovalen podanik cesarjev. Zlasti svedočijo o tem vse očitbe do cesarja proti posezanjem Konstantinopolskega patriarha Ivana (*Joannes ieiunator*); v jednih teh očitbah (*liber IV* navedenega dela, *Fol. 55* *epist. 76*) se celó ne pomišlja imenovati se „*proprium*“ (sužnika) cesarjevega, zajedno povdarja svoje stremljenje, izkazovati cesarju svojo pokorščino. (*Cogitet ergo Dominorum Pietas de me, proprio suo, quem specialiter, prae ceteris semper fovit atque continuit; qui et Vobis obedientiam praebere desidero, et tamen de mea negligentia reperiri reus superno tremendoque iudicio pertimesco*“)

**) Tu bi ne utegnili biti odveč opomniti, da so obravnavanja in sklepi konciljev izza one dobe drugi drugim mnogo jednaki.

***) „*Quicquid in eis emendatione dignum reperitur, Vestra magnifica imperialis dignitas iubeat emendari, ut ita emendata nobis omnibus et cunctae christiane plebi ac posteris nostris proficiant ad vitam et salutem*“.

*) Takošna je bila zahvala, katero so Karol Veliki in njemu nasledujoči rimsko-nemški cesarji izkazovali cerkvi zato, da so papeži očetu Karola Velikega (*Pipinu*) pomagali do kraljevega prestola, Karola Velikega samega pa, proti sinom njegovega brata *Karlmann*a, kakor tudi proti kralju *Longobardskemu* podpirali s svojim imenom in vplivom, potem pa pa kronali v rimsko-nemškega cesarja, s tem pa utemeljili jedino na taki podstavi omogočeno politiško jedinstvo in pomen nemškega naroda. Kot nadaljnjo zahvalno izjavo tega naroda nasproti katoliški cerkvi je poštovati s *XVI* stoletja cerkveno reformacijo, novejši čas (leta 1866) pa ono zvezo istega naroda z narodom italijanskim, katera je poslednjemu, v interesu katerega se toliko trudi naš častiti gospod nasprotnik, omogočila janektovanje ne samo jedne pokrajine našega cesarstva, ampak tudi cerkvene države, torej ustanovitev današnjega italijanskega kraljestva z glavnim mestom *Rimom*. Mnogo jako mnogo so pač pripomogli k temu latinizatorji, ko so k temu položili temelj!

zavisnosti od nemških cesarjev, opravljali koristne službe, torej so dobivali kot fevd zato obsežna zemljišča, in so se uvrščali med kneze, nekateri od njih celo med volilne kneze, ki so imeli pravo voliti cesarje, in so dosledno pri polagoma, no nepretržno pojemajoči moči cesarjev s časom doraščali, jednako drugim nemškim knezom, malone do pravih deželnih knezov. In to dobo smatra morda naš častiti gospod nasprotnik kot ono dobo, ko so škofje, jednako cesarjem in kraljem, celo v posvetnih zadevah igrali vlogo vladarjev in zapovednikov; ali, kakor dokažemo brzo, popolnoma krivično. —

Ako kaže dr. Mahnič na dobo, tekom katere bi bili škofje celo v posvetnih, torej državnih zadevah igrali vlogo vladarjev in zapovednikov: bilo bi mu to dokazati o škofih v obče ali vsaj o veliki njih večini, ker sklicevanje na nekaj malo, vrhu tega izključno nemških škofov, kateri bi se mogli poštovati samo kot izjema od pravila, ne zadoščevalo bi nikakor, dà, govorilo bi proti njemu po načelu „*exceptio firmat regulam*“. Sicer pa se nekdanji nemški knezi duhovskega stanu ne morejo poštovati kot vladarji in zapovedniki, ampak jedino kot fevdni lastniki jedinega v nemškem cesarstvu tedanjega časa zakonitega vladarja in zapovednika, namreč cesarja, kateremu so bili vsi knezi, takisto kakor državnim zakonom, dolžni pokorščino. Še le ko so bili pokopali rimsko-nemško cesarstvo in odstranili tudi gospodstvo francoskega cesarja Napoleona I., torej prav za prav od Dunajskega shoda (kongresa) od leta 1815 naprej, so postali nemški knezi pač pravi vladarji in zapovedniki, ali med temi ni bilo niti jednega duhovskega stanu.

Pri tem pa tudi ni prezirati, da med številnimi škofi katoliške cerkve razmerno jako maloštevilni nemški škofje, ki so kot izjema, in kateri se za one dobe ne morejo morda poštovati kot vladarji v pravem pomenu besede, ampak, kakor rečeno, jedino kot fevdni lastniki ali fevdni podložniki (vazali) vladarja, da ti škofje, pravimo, so imeli pravo izvrševati in so dejanski izvrševali celo del vladarskih pravic, katere je cesar prepustil svojim fevdnim lastnikom, ne kot prelati, ampak izključno v lastnosti kot knezi rimsko-nemškega cesarstva. Vsled tega se je tudi do cela pravilno ravnalo z njimi v pogledu na njih posvetne agende vedno in v obče, službeno in neslužbeno kot s knezi in so se tudi tako imenovali, v tem ko so se smatrali v pogledu na dolžnost od posvetnega, kakor je samo po sebi umevno, čisto ločenega duhovnega oskrbnitstva, ki so jo imeli kot škofje, pač kot pastirji in so se imenovali, jednako vsem drugim škofom, pastirji. Trditev, na katero se stavlja z nasprotniške strani tukaj glavni povdarek, da bi se namreč škofje tudi tedaj, ko so zajedno v posvetnih zadevah izvrševali prava vladarjev in zapovednikov, ne bili imenovali drugače kot pastirji, ta trditev kaže torej, ako poštujemo drugo od drugega strogo ločeno dvojno področje nekdanjih knezoškofov, ravno tako brez vsake opore, ka-

kor domneva ali misel, katera je tej trditvi v podstavo, da so bili škofje v obče poklicani, igrati vlogo vladarjev in zapovednikov.

Jednako neveljavno bi bilo kazanje na papeže, ako bi se morebiti misel nasprotniškega temnega govora odnašala na te. Nikdo ne more sicer tajiti, da se niso papeži one dobe, celo čez to dobo do najnovejšega časa v obče pripoznavali kot vladarji, kot suvereni v pravem pomenu besede, dà, tudi danes še pripoznavajo se z vso pravico, ker se ne da zakrivati njih dobro pravo, ki ne zastari, do vladanja v cerkveni državi. Ali vladanje v državi, celo ko bi bila mnogo večja od cerkvene države, je bilo za poglavarja cerkve, pred čegar nezmotno razsodbo se uklanja ravno o najvažnejših zadevah katoliški svet vse zemlje, kakor se ume samo po sebi, vedno postranska stvar, katera se je uvaževala in se uvažuje že zaradi tega, ker se kaže kot pripravna, polno svobodo delovanja namestnika Kristovega, poklic katerega se da le s težavo združiti z podaniško dolžnostjo, katero ima vsak, ki ni suverèn, to svobodo torej varovati proti vsakemu posegu posvetne oblasti in zavirati neopravičene vplive na papežko volitev, katera ne zanima samo pojedinih, ampak malone vse države našega zemeljskega obla.

Jedino kristijani, ki so postali že zelo posvetni, in ki omahujejo v svoji veri, morejo postavljati poklic, gospodovati nad posameznimi narodi ter jim zapovedovati, torej v pospeševanje njih časne gmotne blaginje z njih udeležbo ali brez njih udeležbe dajati ustave ali drugačne zakone in do cela ali po nekoliko spreminjati po vsakodobni potrebi, — le taki kristijani morejo torej tak poklic postavljati jednako visoko ali še više nego poklic, skupnost vseh narodov, ki imajo po besedah evangelija postati jedna čreda, torej namen cerkev Kristovo voditi po nespremenljivih zakonih Božjih, oskrbovati jo, da bi jo dovedli do neminljivega dušnega zveličanja. Ta posledni vzvišeni poklic je previdnost odmenila episkopatu, sosebno pa njegovemu načelniku, rimskemu papežu. Ako pa je papež poleg tega začasno izvrševal zajedno poklic vladarja v cerkveni državi, svedoči že besedica „začasno“, nedvombeno o tem, da poklic vladarja ni bil neizogibno združen s poklicem naslednika apostolskega prvaka Petra, torej je bil in ostaje, kakor rečeno, le postranski (akcidenčialen), torej ga je strogo ločiti od pravega konstantnega poklica papeževega, vladati cerkev Kristovo, naj si bode temu še toliko pospešen.

To zahtevajo tudi rezka nasprotja, ki se kažejo pri primerjanju obeh delokrogov. Ne gledé na to, da apostolskemu prvaku Petru od Boga naložena dolžnost, njegovo cerkev pasti, torej vladati, po slovensko oskrbovati, upravljati, je neločljivo združena s papežtvom za vse čase, v tem ko gospodovanje papeža, naj si bi je bilo kolikor koli želeli s katoliškega stališča, ni neizogibno potrebno: vsiljuje se nam nehoté pred vsem premišljevanje, da papež,

v svoji lastnosti kot k vladanju cerkve poklicani namestnik Kristov, ni imel nič enakega na zemlji, v tem ko so mu kot vladarju cerkvene države bili mnogoteri vladarji jednaki, mnogi pa celo daleč nad njim.

Nezmotni izreki papeža v njegovi lastnosti kot poglavarja cerkve so bili in so za katolike vsega zemeljskega obla merodavni; v tem ko so se morali volji papeža v njegovi lastnosti kot vladarja in zapovednika pokoriti ne samo katoliki, ampak tudi drugi kristijani in nekristijani, zlasti celo v Rimu številni Izraeliti, toda le v malem obsegu cerkvene države. Proti nepokornim lajkom je rabil papež v svoji lastnosti kot naslednik Petrov, ako ne gledamo na odrekanje cerkvenega pogreba, katero, kakor se razume samo po sebi, se ne dá porabljeni proti živim, jedino cerkvene cenzure,^{*)} v tem ko je v lastnosti kot vladar razpolagal nad ječami, telesnimi kaznimi vseh vrst in celo nad raznimi stopinjami smrtne kazni.

S kratka papež na svojem vzvišenem mestu kot naslednik Petrov je bil tudi v oni dobi, na katero bi se utegnili meriti z nasprotniške strani, ravno kakor poprej in poznej pač pastir, dà, nadpastir ali služabnik služabnikov Božjih, ker specijalno njemu se je naložilo v dolžnost pasenje, torej gojenje in vladanje ali oskrbovanje skupne cerkve, po takem vse cerkve h kateri, kakor se razume po sebi, se štejejo tudi škofje, in sicer po nespremenljivem zakonu božjem, torej za vse čase. V svojih odnošajih k cerkveni državi pa papež ni bil pastir, tudi se ni nikdar smatral kot tak ali imenoval; temveč, kakor rečeno, obče pripoznan vladar svojih iz vernikov in nevernikov sestavljenih podanikov, s katerimi ni ravnal kot navezan na nespremenljivo ustavo, v obče ne na nespremenljive zakone, temveč je imel pravico, te po vsakodobni potrebi dajati, oziroma spreminjati. To zgodovinsko dejstvo je nenapadno in po sebi zadoščuje, da se brezdvombeno dokaže neveljavnost nasprotniške trditve, kakor tudi iz te trditve izvedene posledice.

To je, da je še možno, da je hotel naš častiti gospod nasprotnik kazati na delovanje nekaterih papežev, katero so razvijali v drugi polovici srednjega veka ne v lastnosti kot vladarji cerkvene države, ampak kot nadpastirji cerkve, ker je zlasti to delovanje imelo nad vse velik vpliv tudi na osodo katoliških držav in celo močnega rimsko-nemškega cesarstva. Ta zgodovinsko dokazni vpliv tajiti bi pač ne utegnili priti nikomur na misel, najmanj pa nam, ker priznavamo radi superioriteto duševnih nad materijalnimi orožji, ali, da govorimo cerkveno, nadmoč *gladius spiritualis* nad *gladius materialis*. Ali tega premagujočega papežkega vpliva, ki je mogel ves zapad Evrope privedi h križarskim vojnám in trajno porušiti ponos najmočnejših vladarjev, ako so ti po-

sezali v čisto cerkveno področje, ne moremo mi nikakor smatrati kot vladanje, kakoršno so vladarji poklicani izvrševati ali je zamenjevati z istim.

Pokazali smo že zgorej na vpijoče posege vladarjev evropskega zapada v čisto cerkvenih zadevah največje važnosti, kakor tudi na njih žalostne posledice, katere so nalagale papežem kot dolžnost, proti tem vladarjem, potem ko so se pokazali vse prošnje in opomini brezvspešni sprejeti boj, ugodni izid katerega je skrčil vpliv vladarjev v cerkvenih zadevah na pravo mero. Sredstva, katera so rabili v tem dolgotrajnem in hudem boju papeži, sestajala so po svedoštvu zgodovine bistveno ne v vladarjem proti svojim podanikom, pač pa in sicer izključno cerkvi, zlasti njenemu poglavarju proti vsakemu verniku brez razlike njegovega mesta zakonito pristajajočih duhovnih cenzurah, specijalno v kaznovanju z interdiktom in cerkvenim izobčenjem. Ta sredstva so kazala soseben za onih dob svojo moč, torej so do cela zadoščevala; kajti izrečeni interdikt nad kako državo je bil popolnoma prikladen, da je vnel spečo nejevoljo narodov proti njih vladarjem; izrečeno cerkveno izobčenje nad kakim vladarjem pa je obsezalo s pogledom na bivše pisane ali konsvetudinalne zakone, oziroma prisege koronanja, po katerih je mogel biti vladar katoliške države samo sin in zaščitnik katoliške cerkve, tudi njegovo odstavljenje in dosledno odvezanje njegovih podanikov od njemu dolžne pokorščine, tudi ko bi se ta ne bila izrekla izrecno, čemur je naravno sledilo nastopanje koroninih pretendentov in proticesarjev ali protikraljev, torej so vsled tega nastajale notranje vojne in v poslednji analizi oslavljenje anatemu zapadlega vladarja.

Te posledice tega papežkega postopanja so pač posezale globoko tudi v življenje zadetih držav in se zaradi tega postopanje mnogotero smatra kot poseg v posvetni delokrog, oziroma kot poskus papežev gospodovati nad narodi in celo nad njih vladarji. No mi ne moremo v nobenemu vladarju, ampak izrecno cerkvi in njenim nadpastirjem pristajajoči porabi duhovenskih, jedino v poljšanje obrnenih cenzur ravno proti vladarjem, ki so hoteli neopravičeno gospodovati tudi nad duševnim življenjem, torej nad srci človeštva, naj se je ista poraba dotikala še toliko tudi državnega življenja, mi ne moremo zaslediti v tem cikanja na vladanje ali tudi najmanj še namere vladohlepnosti papežev, ki so se hoteli braniti. Dà, mi gremo v tej smeri še dalje, ne pomišljajoč se, izjavljati, da bi nas niti to, ko bi bili papeži v boju, vsiljenem jim od vladarjev, posegli po strogo cerkvenih sredstvih, ne moglo omajati v naši misli, ker je poštovati vsak boj kot anormalno stanje, torej tudi med tem bojem in le med istim od borečih se rabljenih anormalnih sredstev ni poštovati kot pravilo, na katero oprti, bi imeli pravico soditi prav, ampak kot izjemo od pravila, katera potrjuje pravilo. Da pa stvar umevamo prav, zato govori tudi ona, zgoraj na

^{*)} Censure, katere se imenujejo zaradi tega, ker težé po poljšanju, tudi *pœnæ medicinales*, je dobro razločevati od kaznij izrečenih za storjene zločine, katere kazni se imenujejo *pœnæ vindicativæ*, ko je njih glavni namen obrnen na zadoščenje.

pag. 280 našega „Slovanskega Sveta“ od 10. septembra tega leta št. 17 navedena slovesna izjava papeža Pija IX., vsled katere so *morali v oni dobi v obče kot najvišji sodniki krščanstva smatrani papeži nekočlikokrat kot taki po volji narodov tudi nad vladarji izreči cenzuro, katera je odvezala njih podanike od prisege zvestobe, ako je to zahtevala obča blaginja*. Te besede in k tem pridruženo zaznamovanje trditve, kakor da bi bila tudi v dogmat povišana papeška nezmotnost nastala iz papeške gospodovalnosti, kot čudno, frivolno in hudobno naščuvanje vladarjev proti katoliški cerkvi proračunjene zmote, te besede in to zaznamovanje utegnejo zadoščevati, da se brezdvombeno razkrije robata zmota tu poštrevane nasprotniške trditve in iz nje izvedene posledice, kakor tudi škodljivost razširjanja te zmote in te posledice.

V ostalem bi sklicevanje samo na papeže nikakor ne zadoščevalo za utemeljevanje nasprotniške trditve, da je bila doba, ko so škofje gospodovali in zapovedovali celo v posvetnih zadevah, jednako vladarjem (esarjem in kraljem), ker izraz „škofje“ obseza vse škofove, torej izključuje omejitev na jedinega, najvišjega v njegovi ilastnosti kot naslednika ne apostolov v obče, ampak specijalno apostolskega prvaka Petra in primat opravljajočega škofa starega Rima. Po izvršenem dokazu torej, da škofje v obče v svoji lastnosti kot pastirji niso nikdar in nikoder, tudi v Nemčiji ne, izvrševali vladarskih prav, jednako cesarjem in kraljem, izvršili smo prav za prav nekaj odveč, ko smo podali tudi dokaz, da celó papeži so jedino v cerkveni državi, pa tudi ne v svoji lastnosti kot nadpastirji cerkve, temveč v lastnosti kot od druge polovice srednjega veka obče pripoznani popolni suvereni z istim pravom, kakor cesarji in kralji, gospodovali enakomerno nad svojimi vernimi in nevernimi podaniki. In vendar smo sodili, da nam ni prezirati poslednjega dokaza, da bi na vsako možno stran brezdvombeno dokazali popolno neosnovanost če tudi z ničimur ne utemeljene nasprotniške misli, (domnevka), kakor da bi bili škofje v svoji lastnosti kot pastirjev kod igrali vlogo vladarjev in zapovednikov, s tem pa da bi odtegnili vsestranski vsako oporo, zajedno vsak pomen z nasprotniške strani povdarjanemu argumentu, da so se škofje tudi za časa, ko so jednako cesarjem in kraljem zapovedovali celó v posvetnih zadevah, niso se imenovali drugače kakor pastirji in njih duhovno oskrbovanje ne drugače kakor pastirsko.

Dasi menimo torej, da smo dosegli ta namen, vendar si dovoljujemo obračati pozornost naših naklonjenih čitateljev še na popolnoma pravo nasprotniško trditev, da je *duhovno upravo škofov* ves krščanski svet vseh stoletij *smatral in imenoval kot pastirsko* (pag. 187 „Rimskega katolika“*)

*) V slovenskem izvirniku doslovno: „ki je škofo vedno imenoval „pastirje“, njih duhovniško upravo pa pastirsko.“

V tej trditvi je pač jasno neolepšano priznanje, da jednako nam ves krščanski svet vseh stoletij ni gospodovanja in zapovedovanja (regnare, dominari, imperare), ampak duhovno upravo (administrare) smatral in imenoval kot pastirski poklic škofov, kar je sicer brezdvombeno utrjeno z nasprotniške strani, indirektno tudi s celó posebe naglašeno primero škofov z očetmi (pag. 63 „Rimskega katolika“), kateri, kakor je znano, niso poklicani v gospodovanje, ampak v gojenje, vzgojevanje in vojenje svojih otrok. seosebno pa že z od nekdanj škofa zaznamujočo besedo „ἐπίσκοπος“ (episcopus), katera se v latinskem prav podaje s „superintendentens“, „inspector“ ali „administrator“ (nadzornik ali oskrbnik, upravnik). Ko bi bilo torej to nasprotniško priznanje dobro premišljeno, moralo bi se poštrevati kot povrat našega častitega gospoda nasprotnika na pravo pot, in po takem bi se pokazalo vse naše dotično dokazovanje kot brezpotrebno, zlasti ko pri ravnanju po načelu, da nimajo škofje zapovedovati, temveč oskrbovati, bi se mogla tudi beseda „zapovedovati“ umeti ne več v svojem pravem latinskem „impero“ odgovarjajočem pomenu, ampak, kakor pri vsakem vladanju ali upravljanju, jedino kot ne do cela pravo nadomestilo za „zaukazovati“ ali „velevati“ (ordino, mando, praecipio).

Z odkritosrčno radostjo bi bili pozdravili tako krnitev, ker nam je tuja vsaka pravdačljivost ali svojeglavnost. Žal, naš častiti gospod nasprotnik, kakor se kaže, je le nehoté izrekel to, o čemur je morda znotraj preverjen; kajti proti krnitvi (na pravo pot) govori kontekst sam, kakor v „Rimskem katoliku“ neposredno sledeči odstavek o pomenu škofovske palice, kateri razpravljati smo imeli že zgorej priliko, seosebno pa na isti strani navedenega časopisa le nekaj vrstic više nahajajočo se trditev, da bi bila brezdvombeno utrjena, z mesti iz svetega pisma navedenimi z nasprotniške strani, pravost prevoda v izvirniku nahajajočega se glagola „ποιμαίνω“ z „rego“ in torej tudi položnje ali mesto, katero imajo nasproti vernikom zavzemati apostoli in njih nasledniki kot zapovedniki.

No, z nasprotniške strani navedena mesta iz svetega pisma smo zgorej pojasnili pobliže in dokazali, da brezdvombeno dokazujejo prav precizno pravo nasprotje tega, kar se hoče izvajati z nasprotniške strani iz nekaterih, ne samo iz sestave iztrganih, ampak tudi po svojstveno prirejenih (adaptovanih) stavkih istega svetega pisma. Nimamo zatorej povoda tukaj zopet povračati se k temu, vendar si ne moremo kaj, da bi ne opomnili, da v odlomkih v našem „Slovanskem Svetu“ sporočena brošura, kakor je bilo dokazano zgorej, je povzdignila svoj glas izrecno le proti kaki napačni interpretaciji, nikakor pa ne tudi le z jedno slovko proti pravosti latinskega prevoda svetega pisma. Zato ni bilo ne za pisatelja brošure in ne za nas niti povoda, ker od našega častitega gospoda nasprotnika nepoznano ali prezirano razliko med glagoloma „rego“ in „regno“

poznamo dovolj, da ju ne zamenjamo drugega z drugim. Razlika med dr. Mahničem in nami na to stran je jedino v tem, da priznavamo mi, jednako drugim katolikom, pravost latinskega prevoda svetega pisma kot po najvišjih avtoritetah cerkve zdavna brezdvoybeno utrjeno, v

tem ko, kakor se kaže, živi naš častiti gospod nasprotnik v domišljiji, da bi bil dokaz za to pravost še le on v svojem „Rimskem katoliku“ izvršil na podstavi svojstveno prirejenih stavkov svetega pisma. Nad skromnostjo pač ni ničesar!“

(Dalje prih.)

Povadilsja kuvšin pó vodu hoditb...

Očrki iz ruskega življenja, spisal Róščin.

(Dalje.)

X.

No, ko je ta stvar ležala v senatu, imel je drug mirovni sodnik veliko sitnost. Žita je namreč Bog nasul na Rusijo toliko, da ga vsa velika, mala in bela Rusija ne pojeste dve leti, v Germanijo pa mu je rojak Karla Faniča zgradil pot. Aleksander Ivanovič ni znal, kaj mu je delati. Rži mu raste celih 150 desetih, delavci pa so strašno dragi; mužiki imajo slabo navado, odtehati svoje roke pomeščiku ravno takrat, ko mu jih je najbolj treba. Žito se prodajalo ne bo, ko druga leta. razen tega pa so še „roke“ tako drage. No Aleksander Ivanovič, dasi ne vselej skoro, pa vendar vselej najde izhod iz vsakega položaja. Pošlje v mesto „rabá dobrago i vjernago“ s petimi talenti, da bi kupil pet vreč rakov na bazari. Ko je noč zavila zemljo v svoj črni plašč, poslal je Aleksander Ivanovič „raba dobrago i vjernago“ v svoje selo, z ukazom, nasuti pred vsako hišo po nekaj desetkov rakov. Ko so ljudje vstali, spraševali so drug drugega, ni-li po noči prišel v vas Mir likijskih čudotvorec, ugodnik sv. Nikolaj. No skoro so se razočarali: v selo pridrdra kočija z Aleksandrom Ivanovičem in „stanovin pristavom“, in iz kočije grmi glas vsemogočega zemskega boga: „Ah, vi podlec! hoteli mojih rakov najestjsja! Viš, koliko nalovili; na ulice daže (celo) valjajutsja. Alj ne znajete, što roka tečét po mojej zemlě? Postojte, sukini sin!“. Črez tri dni dobili so vsi seljaki poziv k mirovemu sodniku 2 učastka, kjer jih je tožil Aleksander Ivanovič, da so v njegovi reki lovili rake. No tožnik in sodnik, oba sta dobra človeka: pravda se je končala z mirom, samo da mora vsak mužik Aleksandru Ivanoviču skositi 5 desetih rži, ženske in otroci pa vezati jo in nositi v kope, se ve da, ob svojej hrani.

Mužiki so bili celó veseli, da se je stvar končala tako. Vedeli so sicer dobro, da so nedolžni, no kako zaščítiti se, ko so pred vsako hišo našli „poličnoje“ (corpus delictis)? Kdo iz njih se ve da je vinoven, no rajši bodo vsi za tega vinovnega rabotali, da bi se ne moglo reči, da so „brata izdali“.

Nekega dne se je Aleksander Ivanovič sprl s svojo ekonomko in cel dan je bil srdit in nataknen. In ravno ta spor je bil kriv, da je pravica prišla na dan. Hodil je Aleksander Ivanovič v domu semtertja, kakor lev v

kletki, nazadnje pa je šel na vrt iskat, „kogò poglotitj“. In ta je zapazil, da ni jedne dinje, katero je včeraj rešil (sklenil) pojesti danes z ekonomko. Tu mu naproti pride rab „dobri in vernij“ in meni nič tebi nič vrže se Aleksander Ivanovič nanj, da je on dinjo „požrl, trebuh ti brez dna!“

Spodil ga je takoj iz službe. Rab je zavezal svoj skromni imetek v culico, vrgel črevlje črez rame in odpravil se naravnost v selski „kabák“, da bi tam utopil svoje gorjé. „Vypil rjumku, výpil dvě — zašumělo v golově.“ in razodel je vse, kako je po ukazu „barina“ po noči rake sejal po ulici. V četrť ure bilo je vse selo v kabaku i pod njim; mužiki izbrali so iz svoje srede „ablakata“, ki je podal tožbo na pomeščika; o spravi ni slišati niso hoteli. Zastonj je o. Konstantin v nedeljo govoril propoved na tekst: „Blaženi krotcili, jako tiji unasljedujut carstvo Božje“; zastonj je govoril o primeru Spasitelja, ki je celo na krestu (križu) prosil za svoje vragove. Zavarila se je kaša: skandalna pravda, ki je imela tak konec, da je Aleksander Ivanoviča in mirovega sodnika 2. učastka posadila na zatožno klop. O. Konstantin služil je po prošnji svojega prijatelja molben „o pleněnnih i o spaseniji jih.“ No dim njega žrtve razstlal se je po zemlji in ni prišel do nebes.

XI.

Čitatelj Aleksandra Ivanoviča vidi poslednjikrat; zato pa se mi zdi potrebno pokazati še nekatere črte negovega karaktera. Kot istini konservator priznaval je kot vrh človeške sreče ne samo neograničeno, slepo pokornost svetskeje, no i duhovnej oblasti. Kadar ga ob nedeljah in zapovedanih praznikih ni bolela glava ali trgalo v levej roki, vselej je hodil k liturgiji. V sredo in petek se je postil; pa zaradi slabosti želodca jedel je ribo, kakor sem zgoraj omenil, na kurjem „buljonu“. V vse uslišanje hvalil je vselej Boga, da ni tak, ko so drugi ljndje ali kakor ti liberali; pred načaljstvom zgibal se je v tri gube in sipal se na vse strani, ko star turškov kruh. Na licu se mu je svetila „nebeška čista glorijsa“, no, iz vsake črte je gledala strastna želja grešiti pri prvem udobnem slučaju proti svetskeje ali proti duhovnej oblasti. Kakor je nekđaj metal denarje na pravo

in na levo, tako jim je zdaj vedel ceno, čemur ga je v prvej vrsti naučila najprej Mlle Picard, potem pa ekonomika, s katero se je tako nesrečno sprl. V guberniji in v ujezdu so razna blagotvoriteljna občestva; no Aleksander Ivanovič nikdar ni bil členom, kajti bil je uverjen, da ga prej ali slej izbero v vrsto častnih členov, kar on kot pravi dobrotnik ujezda zasluži gotovo. Celo v „obščestvo dlja zaščiti prav ruskoj grammatiki“ ni hotel vstopiti, češ, da najvažnejši jezik, latinski, pisal se je s francoskimi črkami, a poglejte: latinski jezik še zdaj uče v naših gimnazijah in latinci imajo celo svojo cerkev, a podobnih „obščestv dlja zaščiti prav grammatiki“ niso nikoli imeli. Ko so zbirali za pametnik Lermontovu v Pjatigorsku, obrnuli so se i k Aleksandru Ivanoviču; no on je odvetil, da vsi ti takozvani pesniki so brezverci in bogotaji in da statue so celo proti pravoslavju, ki priznaje le „pisane“ podobe, soglasno zapovedi; „ne sotvoriši sebi kumira“.

Sploh denar se je kakor klop vsesal v telo in kri Aleksandra Ivanoviča, on pa vanj. In ta strast ga je pogubila.

No, kaka slava, čast in poklonenje mu je bilo še pred tremi leti! Kak obed je dal svojim pristašem! Pozval jih je v najvidnejšo gostilnico v mestu in počil jih svojim vinom iz kavkaskih vinogradov. Koliko kozarcev in druge posode so pobili! Ta pir si je posebno dobro zapomnil gostilničar, kajti ni jedne kopejke ni dobil za posodo; zval je, da z zemskim malikom črešenj ni dobro zobati. Slava Aleksandra Ivanoviča prekoračila je celó meje ne samo ujezda, no i gubernije. Neki arhi-podlec iz druge gubernije je celó pripeljal se k njemu učiti se, kako se postane predsedateljem zemske uprave, in zares, pri prvih volitvah, je bil izvoljen — sicer ne predsedateljem, a glasnim.

XII.

Ko se je bližal konec drugega trehletja in konec Dolbinske stranke sploh, zvali so se uže Aleksander Ivanovič in njega pristaši, ne izključaje o. Konstantina, konservatori.

Katkov je dal tak ton. Ko sem si natanko ogledal naše konservatore, videl sem, da je med njimi in temi,

o katerih čitam v zagranicnih listih, velika raznica (razlika). Zagranicni konservatori so narod najprej pobožen. Njim je vera na prvem mestu. Vsaka cesta se mora posuti „na verskej podlagi, vsak sedež v deželnem zboru mora dišati po cerkvenem kadilu; na verskej podlagi se čita, tiska, laže in kleveče. Na čisto verskej podlagi brusijo se noži za vivisekcijo žensk; na verskej podlagi snema človek svojo glupo glavo in kakor kurica, ki je progoltila v žganje namočen košček kruha, tako se tak človek brez lastne glave suče in suče in zaletava v vsakega, ki mu pride naproti. Vera v vsem in povsod! Kako utešiteljno je videti človeka, ki se tako samoodvrženo drži za svoj brezprincipni princip; misliš si: kam bi prišla vera in npravstvenost, ko bi ne imela takih borcev! V leta naše mladosti vsega tega ni bilo; zato smo videli polno brezverje in za brezverje kazni božjo na vsakem koraku. Zdaj pa je drugače. Iz te ali druge dežele naredila se je druga Palestina, kjer je svet vsak kamen, vsako drevo, vsaka ulica, ker vse to je na verskej podlagi. Ruski konservator je pa ravno tako pobožen ali pa ravno tako brezveren, ko njega protivnik liberal. Oba sta še tako nerazvita, da jima celó v glavo ne prihaja, da vse, kar ne stoji na verskej podlagi, zidano je na pesku. Res je, ta ali drugi konservator ali liberal, hodi v cerkev, no ne ravno zjutraj, no kadar ga vsi mogo videti, od katerih želi, da bi ga vsi videli. V cerkvi ne stoji zadej, kakor mitar, ampak gre na vzvišeno mesto pred oltar in stavi, po pravoslavnem običaju, svečo pred ikono. Zunaj cerkve pa je tako nizke npravstvenosti, da bi se človek kmalu kesal, da ima roko, ker jo iz priličja mora podajati takemu proto-podlecu. Ruski farizej ne hodi v cerkev kot fanatik, nego le zato, da bi mislili: Boga ni še pozabil; a tega ne vedo, da, ako je Bog dobil svečo, dobil je tudi črt burklje. Tako je tudi Aleksander Ivanovič čedalje češče hodil v cerkev, čim bolj je rasla njegova npravstvena sprijenost. Cerkev mu je bila španjska stena, za katero so bile skrite vnebovpijoče grdobe in podlosti. In posled, ko uže roke ni mogel stegniti, da bi ne ukral ali ne zamazal dobrega imena svojega bližnjega, govoril je le o veri.

(Konec prih.)

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Državno pravo in Slovenci. Slovenci v boju za narodno enakopravnost imajo vedno kot vzor pred očmi „Zedinjeno Slovenijo“ ali združenje zemelj in deželnih odlomkov, kjer prebivajo Slovenci, v jedno upravno pokrajino ali skupino, z jednim glavnim deželnim zborom ali jednim zastopom za vse in to samo Slovence: s kratka oni brepe po združenju na podstavi narodne avtonomije. S tako glavno težnjo se razločujejo od strank

na Hrvaškem, gališkem Ruskem in sosebeno na Češkem, katere težje po zgodovinskem državnem pravu, da isto zopet oživi, oziroma da se izvrši popolnoma. Za ta del so si Slovenci z državnopravnimi strankami v nasprotju in so s svojega stališča po pravici celo pobijali državno-pravne stranke drugih slovanskih narodov kot takih, ki tudi nehoté zavirajo izvršbo narodne avtonomije ali, kakor so se Slovenci napačno izražali še do l. 1886, federalizma v zmislu zedinjene Slovenije. Slovenci v zmislu

združenja v jedno skupino niso bili nikdar federalisti, ampak nacijski avtonomisti, ker se niso sklicevali na nobeno državno pravo, in ker od leta 1848 niso nikdar hrepeli po tem, da bi se stopile v „Slovenijo“ dežele z mešanim prebivalstvom, ampak jedino odlomki teh dežel za toliko, kolikor v istih prebivajo Slovenci in sicer skupno ali bolj ali manj nepretrgano na kosih dotičnih dežel. Obžalovali so celó Slovenci, da nimajo državnega prava sami. No poznali so državno-pravno stranko na Hrvaškem, in s Hrvati kot svojimi najbližjimi sosedi so se bratili ob raznih sestankih, zanimajoč se najbolj za hrvaško književnost in v obče za razvoj hrvaškega naroda. Slovenci so tudi oni hrvaški sosedje, ki zajedno najbolj želé, da bi se sporazumeli Hrvatje in Srbi med seboj, pa takó, da bi bila ta oddelka jedne in iste narodnosti zadovoljna, ter da bi zajedno dogovor obeh ne škodoval slovanski kulturi in Slovanstvu v obče.

Sedaj pa, ko velika večina slovanskih narodov, zastopanih v državnem zboru na Dunaju, teži po izvršbi svojega zgodovinskega državnega prava, bi bili ostali Slovenci osamljeni, ako bi se trdovratno omejevali samo na „Zjedinjeno Slovenijo“. Prvič bi bili prepasivni nasproti težnjam državnopravnih strank na Češkem, med galíškimi Rusi in na Hrvaškem, kar bi ne bilo primerno in proti praktični vzajemnosti, drugič pa bi se Slovenci, z omejevanjem na Zjedinjeno Slovenijo, zagreševali celó kot nacijski avtonomisti proti nacijski avtonomiji sami. Kajti ravno program poslednje je od začetka povdarjal, da po porušenju dualizma bi se slovenska narodna skupina pridružila Hrvaški, Slavoniji, Dalmaciji in še nekaterim odlomkom, kjer prebivajo Srbohrvatje na Ogerskem, ali v obče v deželah, ki spadajo v državno pravo hrvaško.

Ako pride državno pravo v tir, t. j. ako bodo nepremično težali po njem Čehi, galíški, bukovinski in ogerski Rusi, potem pa Hrvatje, bi pa Slovincem niti ne pomagalo, ko bi se obotavljali ter se ne hoteli družiti državno-pravno s Hrvati. Kajti poslednji imajo v resnici zgodovinsko državno pravo tudi do Slovincov, in to državno pravo ima najtrdnjšo oporo, ki jo je možno zaslediti v Avstro-Ogerski, namreč pragmatičsko sankcijo, specialno hrvaško pragmatičsko sankcijo od leta 1712. Po tej sankciji imajo Hrvatje državno pravo do Slovincov vseh dežel, kjer bivajo še dandanes. To pravo pa se strinja popolnoma s težnjami, katere ima kot konečni cilj tudi narodna avtonomija pred očmi. Slovenci po takem niso niti toliko na slabem, ako obnemorejo v boju za narodno avtonomijo, ker jim je možno pospeševati pa zgodovinsko državno pravo Čehoslovancev, avstrijskih Rusov in posebnost Hrvatov. To je, da je doseženje tega prava neugodnejše za narode slovanske in to iz raznih razlogov; ali bolje te težave, kakor pa da bi ne bilo poti, po kateri bi se dalo doseči, kar je itak zagotovljeno v ustavi avstrijski, pa doslej ni še izvršeno. V pouk, kakó se je Slovincem ravnati gledé na državno-pravne stranke, naj čitajo naši čitatelji oba članka te številke in potem še posebe „Hrvaška v prošlosti“ v 12. št. t. l. v „Slovanskem Svetu“.

Fr. Podgornik.

Deželni zbori so se že ali zaključili ali pa odložili, ker se otvori 3. dec. t. l. zopet državni zbor na Dunaju. Razprave deželnih zborov so bile tu in tam ne samo zanimive, ampak za vse avstrijske Slovence jako važne. V češkem in moravskem deželnem zboru so se razpravljala načelna vprašanja; v galíškem zboru so raz-

krivali galíški Rusi, kakó se jim godi z narodno jednokopravnost v šoli, v uradih in celo v cerkvi in na volitvah. Nižavstrijski deželni zbor je pokazal čudno logiko nasproti Slovanom, posebnost nasproti Čehom, oziroma češkemu državnemu pravu. Take logike, ki odobrava dualizem zanika pa zgodovinsko pravo češke korone, se Slovanom ni bati, ako postopajo taktično, vzajemno in bolj ali manj hitro ali istočasno. Italijani istrskega deželnega zbora so pokazali največjo predrznost s tem, da so svojevoljno zavrgli volitve slovanskih poslancev, da si bili isti izvoljeni jednoglasno. Toda vsaka sila do vremena. V Koroškem deželnem zboru se je slišal krepek slovenski glas: ali stena, kjer sedi brezozirna večina na nemški strani, ni taka, da bi dobil slovenski glas prijazen odmev. S frazami miru hočejo slepiti nekaterniki na Koroškem še dalje; ali moralna moč tega pomirjenja je znana že preko mej slovenskih. Tudi tu velja; vsaka sila do vremena. V kranjskem deželnem zboru so slovenski poslanci, kakor Svetec, dr. Tavčar, Ivan Hribar krepko zagovarjali narodne pravice ter pojasnjevali ne samo dejansko položeno slovenskega naroda, ampak tudi psihološko razpoloženje pojedincev, naj se pridružijo že skupini „radikalcev“ ali „pesimistov“. Pokazale so se pa tudi senčne strani v istem deželnem zboru na škodo slovenskemu narodu, in to celo od poslancev, ki bi imeli zagovarjati prava slovenskega prebivalstva na Kranjskem in Slovincem v obče.

Na Štírskem se Slovenci v deželnem zboru krepko potegujejo za narodna prava štírskih Slovincov; ali tu gospoduje tak „liberalizem“ — kakor na Koroškem, Moravskem, v Istri in v obče povsod, kjer imajo slovenski nasprotniki večino. Ta liberalizem naj grede pobijati oni zaslepljeni na Slovenskem, kateri iščejo liberalizma med slovenskimi rodoljubi.

O deželnih zbora sporočimo prilično mnogokaj podrobnije.

Historično pravo in geografija gledé na Slovence. Ob Žitekovi akad. slavnosti je izustil svetnik Jerman te-le besede: „Mi Slovenci nimamo historičnega prava, a imamo geografijo. Ta beseda morajo biti program (nepopisno navdušenje). — Pa kako ga uresničiti? Prvič se ne smemo oddaljiti od onega stvarilnega ali tvorčnega vira, ki nam daje še le moč, od ljudstva, in drugič si moramo neumorno odgojati novih bojevnikov za sveto našo stvar.“

Te besede so zbrani dijaki in slovanski rodoljubi živahno odobraval. V resnici je položeno Slovence zaradi geografske lege silno važno ne za nje same, ampak tudi za državo, v nekakem zmislu tudi za obče gospodarstvo posebnost srednje Evrope. Ali ravno od tod nas ne poštevajo toliko v zmislu naše narodnosti, kolikor drugih narodov, torej bolj kakor napotja teh narodov, in zato skušajo ti, da bi Slovence potujčeli in, kolikor to ne gre nagloma, pa, kakor kaže zasnova „Südmarke“, pregnali s prvotnih sedežev. Geografija je torej v tem pomenu Slovincem jako nevarna; zato potrebuje posebnih pomočkov; najboljši pomoček bi bila podstava narodne avtonomije z vsem tem, kar bi ta smela vstvariti sama iz sebe, drugi pomoček je pa historično pravo. Ako poslednjega nimajo Slovenci sami, imajo je pa toliko Hrvatje zase in za Slovence. Nobenega teh pomočkov ne smejo Slovenci prezirati, ker je vsako po sebi velike veljave, in geografija bo za Slovence še le važna, ako jo bo varovala ali narodna avtonomija ali pa hrvaško državno pravo. Brez obveljave jednega teh sredstev je tvorna moč,

to je ljudstvo slovensko samo po sebi prešibko, in je vsled tega geografija rezilo, katero reže v slovensko meso. Toliko v pojasnilo dobrohotnih besed ces. svetnika Jermana.

F. Podgornik.

Pomenljiva obsodba „nekaternikov“ na Slovenskem. Slov. akad. društvo „Triglav“ je hotelo posebe počastiti svojega nekdanjega predsednika, sedanjega dr. VI. Žitek-a o priliki, ko je bil promoviran „sub auspiciis imperatoris.“ Zbralo se je okoli 50 Slovencev, nekoliko Srbohrvatov in zastopnikov drugih slovenskih narodov. Došlo je tudi nekoliko slovenskih poslancev in profesorjev. Med raznimi udeležniki večerne slavnosti oglasil se je tudi veleučeni, dr. Krek, profesor Graškega vseučilišča, slovenski rojak, ki, dasi ima opravil z učenjaškimi deli in kot učitelj, vendar opazuje tudi gibanje na Slovenskem. Zato so njegove besede jako karakteristične, ki jih je spregovoril ta večer. Rekel je med drugimi: „Slavna gospoda! Srčno se mora človek veseliti, videč, v kaki slogi in vzajemnosti praznujejo danes ne samo Slovenci, ampak Slovani sploh velik slovenski praznik, tem bolj se mora veseliti, ker drugod, pri domačem ognjišču tega ni —! Ni dolgo tega, kar so začeli „nekaterniki“ takó nekako premišljeno, organizovano netiti ogenj domačega prepira, ki bo, ako bo tako rastel, kmalu okužil do zdaj zdravo telo slovenskega naroda. — Tisti „nekaterniki“ se v krvavem potu svojega obraza trudijo, da se kakor hitro le mogoče vzdiguje ponosen nerazrušljiv kitajski zid med posvetujaki in duhovniki, češ, potem bo vendar „vera“ varna ali vsaj „pešala ne bo“ —! Ravno izbirčni v svojih sredstvih ti ljudje pač niso. V svoji strasti napadajo najzasluženejšo moč, narodnjake, ki so osiveli v boju za narodne naše svetinje, sploh menda ni varen nikdo pred njimi! Oni pač kalkujejo: E, liberalci so, in kot take jih moramo uničiti! Če so pa kaj tistemu „narodnemu maliku“ žrtvovali, to ni prav nič posebnega pred našim menda samo „kaznujočim Bogom!“

Pometati hočejo ti ljudje po ulicah literarne Slovenije, češ, bodite hvaležni, da vam toliko smeti s pota spravimo, a nazaj ne pogledajo, kjer njih stopinje in „metle“ a la „Rimski katolik“ do zdaj le čisti zrak onečiščajo. —“

To in še mnogo je govoril dr. Krek n. pr. o značaju, o pogumu v delovanju za narod itd. „Nezaslišano navdušenje, kakor poroča dopisnik „Slov. Nar.“, je sledilo govoru g. dr. Kreka, ker je govoril vsem iz srca. No slovenski rodoljubi najboljše vedó ocenjevati take besede, ko poznajo iz obližja, kakó se podira, kar se je zidalo s težavo, in kakó fanatizem celó — izdaje slovensko domovino!

Poddraga. „Slovenec“ od 20. nov. t. l. poroča med drugim to-le: „Ministerstvo za pouk in bogočastje je z odlokom z dne 18. novembra 1889, štev. 1904 dovolilo, da se Poddraga ustanovi kot samostalna duhovnija z vsemi pravicami, ki jih imajo župnije, ter je deželni vladi naročilo, da naj nemudoma z občino določi dohodke, ki se bodo poddraškemu župniku določili. Ravno to naj se zgodi gledé Goč, Planine in Šturje, ki se imajo v fare povzdigniti.“ Potem poroča isti list, da zaradi Cola, Podkrajca, Vrabč in Budanj se bode odločevalo posebe, t. j. da se po možnosti povišajo dohodki duhovnikom.

Omeniti je, da navedene občine so vse v Vipavski dolini, ne daleč od Poddrage. „Slov. Narod“ pa poroča, da se v Podragi ustanovi žandarmerijska postaja, katera bo torej prav blizu druge take postaje, ki je v Vipavskem trgu.

Znano je, da so g. Božiča, ki so ga imeli na sumu, kakor da bi bil on vzrok dogodkov v Podragi, že izpustili, in da vsa sodnijska preiskava ni zasledila nič nezakonitega na Poddražanih „Slovenec“, kateremu so postavili trajni spomenik zlasti v Velikonemčiji s tem, da so ponatisnili glavne dele njegovega nekvalifikovanega člana „Quo usque tandem —?“ sedaj lepo molči ter nima niti poguma, da bi zdravil rane, katere je on zasekal z nova slovenskemu narodu. No zgodovina slovenskega naroda bode tudi ta dogodek zabeležila ter pomnila, kakó je neka stranka na Slovenskem avtoritativno dajala orožje najhujšim nasprotnikom slovenskega naroda in sosebno tudi vsega avstrijskega Slovanstva.

Na Goriškem je kot vodja goriških Slovencev poštovan in poštevajoči se vit. dr. Jos. Tonkli zadnja leta jako zanemarjal Slovence v domačih in sosebno narodnih zadevah. „Soča“ je dolgo trpela to zanikarnost; naposled so jo rodoljubi prisilili, da je pokazala nekoliko pohlevno izražene nevolje tudi proti vit. dr. Tonkliju. To temu voditelju ni ugajalo, zato je „Soča“ odtegnil uredništvu, ki je imelo pogum, bližati se resnici tudi v „Soči“. A rodoljubi hočejo z resnico na dan, in zato so ustanovili „Novo Sočo.“ Ta ima biti glasilo nezavisnih rodoljubov in pravih narodnih interesov. „Soča“ brez pridevka pa ne bo imela istega poguma. Poleg tega sodeluje pri „Soči“ tudi dr. Mahnič, in ta je takoj iztaknil, kakor da bi bil liberalizem zanesel med Slovence panslavizem, o katerem Slovenci do iznajdbe dr. Mahničeve niso čisto nič vedeli. Ta iznajdba „Soče“ brez pridevka je torej prva iznajdba tega lista; drugi slovenski listi „Soči“ te iznajdbe ne zavidajo. Druga zasluga tega lista je, da uvrščuje dr. Ant. Gregoriča nakrat med liberalce, onega zaslužnega rodoljuba, ki je rešil dr. Tonklija že l. 1885., da ni propadel ob državnozborski volitvi, in za katerega je izvrševal, kar bi bil moral sam opravljati pri polit. društvu „Slogi“ in drugod. V plačilo, da je bil dr. Gregorič prepotrpežljiv na lastno in še bolj na narodovo škodo, ga sedaj preganjajo in črnijo na zgorej in navzdol. Toda morala je na strani dr. Gregoriča in „Nove Soče.“ Liberalizem dr. Gregoriča, ki je sedem let vodil „Sočo“, ja ugajal ves čas dr. Tonkliju; isti liberalizem je ugajal tudi narodu in bo ugajal tudi dalje toliko bolj, ko se „Nova Soča“ lahko otrese škodljive pohlevnosti. Liberalizem „Soče“ brez pridevka bodo pa že še zuali rodoljubi zavrniti na pravo adresno.

„Südmark“, nacionalno-politiško društvo v obliki skromnega gospodarskega društva, je sedaj tudi formalno ustanovljeno. V Gradcu si je izvolilo svoje predsedništvo in svoj odbor; v Gradcu nabira glavni liberalni list „Tagespott“ tudi doneske ali darove, s katerimi hočejo podpirati društvo poleg podpor, katere bo dobivalo po pravilih. Navedeni list spodbuja na „narodno delo“, katero mora biti duševno, poleg tega pa tudi gospodarsko; organizacije, kakor nemški „Böhmerwaldung“, „Südmark“ in jednaka društva, naj se osnujejo povsod. Plodi niso takoj očitni, pa gotovi. Dà, dà, taka je! Slovenci ne smejo čakati, ampak takoj začeti z jednako osnovanim društvom. Pri zasnovi „Schulverein“ so Slovenci predolgo čakali, misleč, da ne obrodé sadov; potem pa smo videli, kaj zamore nemška združena moč, in dandanes bi Slovincem ne zadoščevalo 10krat toliko dohodkov, kakor jim dohajajo iz družbe sv. Cirila in Metoda, da bi paralizovali dohodke tujih šolskih društev. To mora Slovence poučiti, da se nemudoma sistematiški organizujejo tudi gospodarski proti „Südmarki“ in v obče proti tu-

jemu kapitalu, ki se vali na slovensko ozemlje ne samo iz gospodarskih ampak tudi nacijsko političnih vzrokov.

b) Ostali slovanski svet.

Zvezdarna v Pulkovi. Dne 19. avgusta t. l. je slavila Nikolajevska glavna zvezdarnica v Pulkovi v Rusiji 50letnico svoje ustanovitve. Car Aleksander je predsedniku c. ruske akademije, pod katere upravo je ta zvezdarna, jako lepo čestital. Prisotni so bili pri svečanosti ministri, nčenjaki in mnogi odličniki. Zvezdarna v Pulkovi ima za zvezdoslovje že velikih zaslug ter ima v svetu slavno mesto.

KNJIŽEVNOST.

Das Parteiwesen der Slaven in Böhmen. Betrachtet an der Hand der Versammlung des prager alttschechischen Parteitages. Von einem oesterreichischen Patrioten. Laibach. Verlegt von Karl Hribar. — Druck der „Narodna Tiskarna“. 1889. Strani 99 vel. 8°. Cena s pošto vred 85 kr.

Ta knjižica, ki je spomladi zagledala beli dan, in o kateri so poročali tudi med Slovenci obširneje „Slovenski Narod“, „Edinost“ in „Slovanski Svet“, je postala najnovejši čas še le prav važna za avstrijske Slované, a ne manj za avstro-ogerske državnike. Ta knjižica, kakor kaže vsa bogata vsebina, je delo velikega, skušenega, modrega avstrijskega državnika. Njen naslov „Strankarstvo Slovanov na Češkem“ trdi sicer, kakor da bi se govorilo samo o Čehoslovanih; v resnici pa pošteva vse avstro-ogerske narode ter pretresa sosebo njih z godovinsko pravo. Ravno gledé na zgodovinsko državno pravo Čehov, galških Rusov in Hrvatov pa hočejo nasprotniki slovanski in državni nasprotniki ribariti v motni vodi. Knjižica pa z neoporečnimi argumenti zgodovine, politike in vseh dotičnih odločilnih principijalnih vprašanj dokazuje, kako pravo ima vsak narod v avstro-ogerskem cesarstvu, kako se je torej vesti zlasti Čehoslovanom, Hrvatom in avstro-ogerskim Rusom gledé na svojo zgodovinsko pravo, sosebo nasproti Madjarom in liberalnim, pa nacijsko Nemcem, ki bi radi to pravo uničili formalno in dejanski. Vsak slovanski rodoljub, ki ima politično in narodno delovati v Avstro-ogerski, potreben je, da si osvoji tu podane argumente, in vsled tega z nova priporočamo knjižico „Das Parteiwesen itd.“ ne le Čehoslovanom, ampak enakomerno vsem Slovanom našega cesarstva. Knjižico je še dobiti na Slovenskem pri založniku v Ljubljani, tudi pri izdatelju „Slovenskega Sveta“, na Hrvaškem v Zagrebu pri Hartmannu, na Dunaju pa po vseh glavnih knjigarnah, sosebo pa tudi pri Juriju Szelińskijem, (k. k. Universitätsbuchhandlung, Stefansplatz Nr. 6).

„Popotnik“, list za šolo in dom, ki izhaja v Mariboru, razpisuje po svojem uredništvu kot glasilo „Zaveze slovenskih učiteljskih društev“, tri darila po 4, 3 in 2 ces. zlata za tri razprave ali pedagoške, šolsko-politične, ali didaktično-metodične vsebine. Obsežne naj bodo te razprave blizu po 1/2 pole; uredništvo jih bo priobčevalo l. 1890 v „Popotniku“.

„Makedonija i Stara Srbija“, delo, katero je izdal lani znani potnik Spiridion Gopčević na nemškem jeziku, izdaje sedaj prevedeno na srbski jezik v snopičih Milan Kasumović v Belgradu.

Časopis češkega studentstva je začel letos kot mesečnik izhajati v Pragi. Prinaša članke o razmerah in tožbah dijaštva, članke iz modroslovja, politike in kulturne zgodovine, estetike, narodnega gospodarstva itd.; dopise s slovanskimi in drugih vseučilišč, poročila iz dijaškega življenja, društvenega, o gimnazijah, umetnosti itd. Sodelujejo vseučilišni profesorji, drugi učenjaki in rodoljubi. Kolikor nam je znano, bode list poročal tudi o dijaštvu s Slovenskega. List noče obujevati pravega dijaškega življenja samo češkoslovanskih dijakov, ampak tudi dijakov drugih Slovanov ter pospeševati doslej jako zanemarjano vzajemnost med njimi. Časopis ta se boji, da bi vsled obče mlačnosti v narodnih krogih, ne trpelo tudi dijaštvo v celoti. Po vsem imamo razloge zato, da priporočamo „Časopis češkega studentstva“ tudi slovenskim in drugim slovanskim raznih vrst dijakom. Cena listu je 3 gld., za dijake pa samol gld. 60 kr. Administracija je v Pragi, Školske ulice č. 13.

Knjigarno je osnoval letos v Pragi dr. Frant Bačkovský. Ta češki rodoljub se je posvetil knjigarstvu in je bil in hoče biti nadalje delaven kot: knjigarničar, založnik, urednik in pisatelj. Izdaje tudi „Literárni věstník“, v katerem se navajajo najnovejše knjige in skladbe, kakor tudi stare. Ta list utegne dobiti vsakdo brezplačno. „Studentske listy“, zlasti za srednješolce izdaje že peto leto. Izdajal bo tudi nekoliko zbirke: „Novočesky archiv literární“, „Studentská knihovna“, „Národní poklady“, „Divčí knihovna“. „Prosto národní knihovna poučná“ itd. Priobčil je „Bačkovského, kalendář studujících škol středních na školní rok 1889—90. Slovenci ali Slovani, ki bi se naročili na češke knjige, skladbe, časopise, vse to tudi anikvarno, utegnejo jo dobro pogoditi, ako se obračajo na to knjigarno. Adresa: Dr. Frant. Bačkovský, knihkupec v Praze, Divadelna ul. 16.

Slovenske studie. Spisal T. G. Masaryk, založil L. Masaryk v Pragi. 1889. Cena: 1 gld.

Pod puskom, povest izza okupacije Bosne. Spisal Sisolski Jenco. Zagreb.

Русская библиотека (Russkaja biblioteka). X. i XI. vypusk (snopič) za oktober in november 1889 l. Vsebina *Демон* (Demon) M. Ju Lermontova. *Таинственный свѣтъ* (Tajinstveny svet) A. N. Bežeckago. *Пророкъ* (Prorok) I. S. Aksakova. Izdaniye I. N. Pelecha. Naročnina za 12 mesečnih snopičev 2 gld. 40 kr. Ta biblioteka objavlja dela najznamenitejših ruskih pisateljev ter pridaje pojasnila manj znanim besedam. Izhaja od aprila 1887 in je v to dobo priobčila že mnogo krasnih del. Adresa: Izdajateljstvo „Ruskoj Biblioteki“ v Levovu, Bljacharskaja ulica, št. 11.

Popravki k 20. št. „Slov. Sveta“. Str. 223 na desni 20. v. zgorej čitaj: „da pri drugih...“ Str. 326 na levi 14. v. spodej čitaj: s svojo latinizatorsko površnostjo nam: blamažo; str. 327 na levi 15. v. zgorej čitaj: „поуѣво“ nam „поуѣвъ“.

Štev. 21. Str. 341 na levi 25. v. zgoraj čitaj: svečeništva nam. mučeništva.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gld. 60 kr. pololetno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Gorici, ulica Barzellini 4.